

názory & vzdělávání

Problematika fenoménu „hate speech“ v kontextu Úmluvy

Barbora Janková

**Problematika fenoménu
„hate speech“ v kontextu
Úmluvy**

Barbora Janková

Vydal: ©TOPAZ
©2022

Opletalova 1603/57
11000 Praha 1
Česko

Více informací na: <http://www.top-az.eu/home/>

ISBN: 978-80-88350-33-0

Práce byla oceněna ve 3. ročníku studentské soutěže Cena Karla Schwarzenberga. Jedná se o upravenou verzi diplomové práce, kterou autorka obhájila dne 4. června 2020 na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně.

TOPAZ na sebe nebere žádnou odpovědnost za fakta či názory vyjádřené v této publikaci ani za jakékoliv další využití informací v ní obsažených. Plná odpovědnost leží na autorce publikace.

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá problematikou hate speech v kontextu Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Snahou je vysvětlit a popsat přístupy, které Evropský soud pro lidská práva v této oblasti využívá, a poté je zkoumat na konkrétních případech. Stěžejní úlohou práce je analýza judikatury Evropského soudu pro lidská práva týkající se této problematiky a na základě rozboru vybraných rozhodnutí je snaha o nalezení hranice mezi jednotlivými přístupy. Celá práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a judikatorní. Judikatorní část se dále dělí do čtyř oblastí podle tématu, kterého se jednotlivé případy týkají.

Abstract

The thesis deals with hate speech in the context of the European Convention on Human Rights. Its aim is to account for and explain the approaches that the European Court of Human Rights benefits from. Subsequently, the said approaches are illustrated using case studies. The centre point of the thesis are the analyses of judicial decisions of the European Court of Human Rights. These are further analyzed in order to show the borderlines of different approaches. The thesis is divided into two parts - theoretical and jurisprudential. The jurisprudential part is further divided into four thematic subjects.

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat mé vedoucí JUDr. Zuzaně Vikarské, MJur, MPhil, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, věnovaný čas a trpělivost, kterou se mnou při psaní práce měla.

Dále bych chtěla poděkovat celé rodině, jelikož bez jejich podpory, vlídných slov a velké trpělivosti bych zcela jistě nedošla až sem. Dík patří také všem mým přátelům, kteří se mnou celé studium prožívali, vždy mi pomáhali, poradili a každý úspěch oslavili.

Obsah

Seznam obrázků	7
Seznam pojmů a zkratk	8
1 Úvod	9
2 Hate speech	11
2.1 Definice.....	11
3 Svoboda projevu	15
3.1 Význam projevu a možné formy.....	15
3.2 Svoboda projevu jako relativní základní právo	16
4 Zákonná omezení svobody projevu	19
4.1 Zákonná úprava omezení svobody projevu v Úmluvě	20
4.2 Pětistupňový test.....	22
4.3 Čl. 17 Úmluvy.....	26
5 Judikatura ESLP	29
5.1 Výběr judikatury	30
5.2 Přístup ESLP v případě postihování hate speech.....	32
6 Závěr	66
Použité zdroje	70
Monografie	70
Články	70
Judikatura	71
Právní předpisy	76
Ostatní	77
Příloha A Vybrané články z Úmluvy	79
Příloha B Tabulka jednotlivých rozsudků	81

Seznam obrázků

Obr. 1: Podněcování k náboženské nesnášlivosti	43
Obr. 2: Omlouvání terorismu	48
Obr. 3: Revizionistické projevy	55
Obr. 4: Podněcování k rasové a etnické diskriminaci, homofobní projevy .	64

Seznam pojmů a zkratk

ESLP	– Evropský soud pro lidská práva
EKLP	– Evropská komise pro lidská práva
Listina	– Listina základních práv a svobod
MPOPP	– Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
MÚRD	– Mezinárodní úmluvě o odstranění všech forem rasové diskriminace

1 Úvod

Pro pojem „hate speech“ se v českém prostředí nejvíce používá překlad nenávistný projev. Vzhledem k tomu, že se ale častěji objevuje právě anglické označení, budu v této práci používat převážně pojem hate speech.

Hate speech nebyl autoritativně definován ani ve vnitrostátním právu, ani na mezinárodní úrovni. Termín je používán spíše jako zkratka a odkazuje na širokou škálu extrémně negativního projevu linoucího se od nenávisti a podněcování k nenávisti přes urážlivé vyjádření až k extrémním formám předsudků a zaujatosti.¹

Již v úvodu bych ráda uvedla, že mezi projevem, který bude stále pod ochranou svobody projevu a bude chápán jako hodnotící projev názoru, ačkoliv útočí na nějakou osobu nebo skupinu osob, a mezi projevem, který již nebude pod touto ochranou kvůli extrémnosti a nenávisti v něm projevené, je velmi tenká hranice. Zatím má i Soud s tímto rozpoznáním problémy a v jeho judikatuře spatřujeme pouze snahu o odlišení těchto dvou kategorií projevů. Soud ovšem musí vždy posuzovat jednotlivé kontexty, vlivy a okolnosti případu, a hlavně ve svých rozhodnutích musí neustále reagovat na změny, ke kterým ve společnosti dochází.

Cílem mé diplomové práce bude snaha zjistit a odhalit fenomény, které se k této problematice vážou. Především budu analyzovat, v jakém případě jsou určité nenávistné projevy chráněny svobodou projevu a zásah do nich by byl neoprávněný, kdy se jedná o případ, že tento projev může být omezen, jelikož jsou pro to relevantní důvody, popřípadě kdy se ani nebude jednat o projev požívající ochranu, protože se daným projevem Soud nebude zabývat z důvodu zneužití práva.

První část práce bude teoretická: budou zde vymezeny určité pojmy a popsány jednotlivé procesy, které se v rámci soudního rozhodování v této oblasti objevují. Přestože je práce zaměřena na problematiku hate speech, část práce věnuji obecnému pojetí svobody projevu. Domnívám se, že pro ujasnění a správné pochopení konkrétního pojednání o hate speech je nutná alespoň částečná orientace v obecné úpravě. Oblast svobody projevu je ale natolik obsáhlá a komplikovaná, že se i v tomto obecném pojetí zaměřím pouze na aspekty, které jsou nutné a relevantní pro lepší pochopení úpravy hate speech.

¹ McGONAGLE, Tarlach. *The Council of Europe against online hate speech: Conundrums and challenges* [online]. Amsterdam, Institute for Information Law, Faculty of Law, University of Amsterdam, 2013, s. 4 [cit. 23. 12. 2019].

Ve druhé části se budu zabývat konkrétními případy z judikatury ESLP a budu se prostřednictvím nich snažit poukázat na různé přístupy, podle kterých je postupováno. Kdy Soud bez dalšího přistoupí k aplikaci čl. 17 Úmluvy a případ nebude dále projednávat, a kdy naopak určí, že projev je pod ochranou Úmluvy a bude zkoumat, zda vnitrostátní orgány byly oprávněny do projevu zasáhnout? A je vůbec postup dle čl. 17 Úmluvy bez dalšího přezkumu vhodný a správný?

Pojem hate speech je natolik široký a obecně je tato problematika tak rozsáhlá, že cílem mé práce není v žádném případě podat ucelený přehled tématu a judikatury, která se k němu váže. Rozhodnutí, která jsem do práce vybrala jsem volila na základě databáze ESLP a přehledu, který pravidelně přímo Soud vydává. Vynechala jsem ale případy, které se týkaly online prostoru, neboť se domnívám, že se jedná o rozsáhlejší a složitější téma, které již bylo a zcela jistě by ještě mohlo být zpracováno v několika dalších pracích.

2 Hate speech

2.1 Definice

*„Bu**ranti a lesby jsou nemoc, měli by se střílet hned po narození. Bu**ranti, Židi a Cigoši všichni do plynu.“², „Velmi chytre od cikanskeho vudce. Arogance a sebevedomi jim tedy nechýbi. Ale lidi jsou na hrane a jeste par takovycho cikanskych provokaci a zacne mazec. A pak je neochrani ani tezkoodenci.“³, „Tábor v Letech byl neexistující pseudokoncentrák, nikdo ho nehlídal a lidé v něm se mohli volně pohybovat.“⁴, „komentář, který spočíval v napsání slova „rovnou“ a připojení symbolu střelné ruční zbraně k fotce na sociální síti, která zobrazovala žáky 1. třídy jevíci se různého etnického původu a rasy“⁵.*

Co mají tyto výroky a situace společné? Všechny případy obsahují hate speech, což je zjednodušeně a bez odborných definic projev, který uráží, ponižuje či nějakým způsobem vyjadřuje nenávistné nebo diskriminační názory proti skupině osob nebo proti jednotlivci na základě určité vlastnosti nebo příslušnosti k menšině. Často se ani nemusí jednat o nabádání nebo podněcování k nenávisti, může jít pouze o projev názoru, který ovšem popírá rovnost ras nebo obhajuje nenávist ke skupině či jednotlivci. I takovýto názor totiž může vyvolat v některém typu společnosti agresivní odezvu.⁶

Termín hate speech není právním termínem se specifickou definicí. Je určen spíše k přiblížení širokého a často proměnlivého výrazu. Dle obecné definice je hate speech projev, který vyjadřuje nenávistné nebo diskriminační názory proti konkrétním jednotlivcům nebo skupinám, zejména těm, kteří historicky čelili diskriminaci. Výslovná definice se ale nenachází ani v českém právním prostředí, ani v žádné mezinárodněprávní úmluvě.⁷ Odborně je hate speech definován jako veřejný projev, který vyjadřuje nenávist nebo

² Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 19. 9. 2019, sp. zn. 67 To 226/2019.

³ Nález Ústavního soudu ze dne 16. 6. 2015, sp. zn. I. ÚS 3018/14.

⁴ Výroky Tomia Okamury a Miloslava Roznera o táboře v Letech u Písku, In: LIGAS, Aleš. Výroky Okamury a Roznera o táboře v Letech policie odložila, věc ale ještě přezkoumají žalobci. *Česká televize* [online], publikováno 5. 11. 2018 [cit. 10. 4. 2020].

⁵ Trestní příkaz ze dne 10. 9. 2018, sp. zn. 9 T 76/2018.

⁶ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2012, s. 221.

⁷ McGONAGLE, Tarlach. *The Council of Europe against online hate speech: Conundrums and challenges* [online]. Amsterdam, Institute for Information Law, Faculty of Law, University of Amsterdam, 2013 [cit. 23. 12. 2019].

povzbuzuje násilí vůči jednotlivci nebo skupině osob založené na něčem jako je rasa, náboženství, pohlaví nebo sexuální orientace.⁸

Dne 30. října 1997 přijal Výbor ministrů Rady Evropy doporučení č. R (97) 20 o nenávistných projevech (dále jen „Doporučení“),⁹ které vycházelo z přání Rady Evropy podniknout kroky proti rasismu a intoleranci, a zejména proti „všem formám projevu, které šíří, podněcují, propagují nebo ospravedlňují rasovou nenávist, xenofobii, antisemitismus nebo jiné formy nenávisti založené na netoleranci“.¹⁰ Toto Doporučení obsahuje principy, které by měly členské státy naplňovat jak při výkonu veřejné moci, tak ve své legislativě.¹¹

Definice podle Doporučení ale nepokrývá všechny podoby hate speech a často se objevují podrobnější definice v odborné literatuře. Třeba Jäger a Molek definují hate speech ve své monografii jako „projev, jehož cílem je urazit, ponižit, či vyvolat diskriminaci, nenávist nebo násilí proti jednotlivci nebo skupině osob, právě na základě jejich osobních charakteristik, typicky pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry či náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině apod.“¹²

Na poli Evropské unie potom vzniklo rámcové rozhodnutí Rady¹³, které v čl. 1 vymezuje trestné činy související s rasismem a xenofobií. Toto rámcové rozhodnutí stanovuje členským státům povinnost přijetí nezbytných opatření k zajištění, aby vymezená úmyslná jednání byla v daném státě trestná. Z uvedených definic lze vyvodit, že se jedná o problematiku hate speech, do které spadá právě veřejné podněcování k násilí, nenávist namířená proti skupině osob vymezené podle barvy pleti, vyznání, rasy, původu apod. Také sem spadá schvalování, popírání nebo hrubé zlehčování zločinů genocidy, zločinů proti lidskosti a válečných zločinů.¹⁴ Kompletní výčet činů,

⁸ Meaning of hate speech in English. *Cambridge Dictionary* [online]. © Cambridge University Press 2020 [cit. 2. 3. 2020].

⁹ Doporučení Výboru ministrů č. R (97) 20 ze dne 30. 10. 1997 o nenávistných projevech. In: *Council of Europe* [online]. © Council of Europe [cit. 23. 12. 2019].

¹⁰ Srov. Zásada 1 Doporučení a rozsudek ESLP ze dne 9. 5. 2018, stížnost č. 52273/07, *Stomakhin proti Rusku*, § 70.

¹¹ Srov. Zásada 1 Doporučení.

¹² JÄGER, Petr; MOLEK, Pavel. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2007, s. 22.

¹³ Rámcové rozhodnutí Rady 2008/913/SVV ze dne 28. 11. 2008 o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva. In: *EUR-Lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 22. 2. 2020].

¹⁴ Srov. čl. 1 odst. 1 písm. a), b) a c) rámcového rozhodnutí Rady 2008/913/SVV.

kteří mají být v této oblasti trestáni, je uveden v tomto rámcovém rozhodnutí a ve velké části evropských právních řádů bylo rozhodnutí nějakým způsobem začleněno.¹⁵

V této souvislosti lze odkázat i na znění dalších mezinárodních dokumentů, ve kterých se také objevují definice týkající se hate speech. Jedná se třeba o Mezinárodní úmluvu o odstranění všech forem rasové diskriminace¹⁶ nebo Mezinárodní pakt o občanských a politických právech¹⁷.

Přestože ESLP ve svých rozhodnutích pojem hate speech využívá, nikdy jej řádně nevymezil. Absence definice a znaků hate speech je problémová především z důvodu, že není zřejmé, které projevy je možno pod tento pojem jednoznačně zahrnout. Může dojít k situaci, že do zmíněné kategorie budou zařazeny v určitém pohledu extrémní projevy, jejichž cílem nebylo šířit nenávisť a netoleranci, ale pouze vyjádřit určitý postoj či názor.¹⁸

Judikatura ESLP má zásadní vliv na rozhodovací praxi vnitrostátních soudů, a proto, i když není tato práce zaměřena na české prostředí, považují za vhodné sem zařadit i stručný exkurz do české právní úpravy, ve které je hate speech postihován rovnou v několika trestných činech. Všechny uvedené trestné činy mají několik společných znaků – projev musí být uskutečněn veřejně a musí být pronesen vůči určité skupině, kterou spojuje charakteristický znak. Úpravu nalezneme v trestním zákoníku¹⁹ v hlavě X, která upravuje trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných a v hlavě XIII, upravující trestné činy proti lidskosti, proti míru a válečné trestné činy. Jedná se o trestné činy v §§ 355, 356 a 403–405, a to konkrétně:

¹⁵ Viz Zpráva komise evropskému parlamentu a radě o provedení rámcového rozhodnutí Rady 2008/913/SVV o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva ze dne 27. 1. 2014, /* COM/2014/027 final */. In: *EUR-Lex* [právní informační systém], Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 28. 2. 2020].

¹⁶ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 95/1974 Sb., o Mezinárodní úmluvě o odstranění všech forem rasové diskriminace ze dne 15. srpna 1974. In: *Beck-online* [online právní informační systém], Nakladatelství C. H. Beck [cit. 8. 12. 2019].

¹⁷ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech. In: *Beck-online* [online právní informační systém], Nakladatelství C. H. Beck, 2020 [cit. 12. 1. 2020].

¹⁸ STEUER, Max. Extrémy slobody prejavu a úloha právnej regulácie. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2017, roč. 26, č. 3, s. 477.

¹⁹ Zákon č. 40/2009, trestní zákoník, ve znění k 8. 12. 2019. In: *ASPI* [právní informační systém], Wolters Kluwer ČR [cit. 8. 12. 2019].

- hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob,
- podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod,
- založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka,
- projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka,
- popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia.

Právě v těchto hlavách trestního zákoníku je částečně promítnuta úprava z rámcového rozhodnutí Rady 2008/913/SVV, které jsem zmiňovala výše.

Pokud se vrátím k úvodu kapitoly, lze všechny uvedené projevy a situace podřadit pod konkrétní ustanovení trestního zákoníku. První výrok „*Bu**ranti a lesby jsou nemoc, měli by se střílet hned po narození. Bu**ranti, Židi a Cigoši všichni do plynu.*“²⁰ byl shledán jako trestný čin podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod v souběhu s trestným činem popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidy. Ve druhém případě šlo opět o trestný čin podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod. Třetí případ byl odlišný, jelikož přes všechna trestní oznámení na projevy „*Tábor v Letech byl neexistující pseudokoncentrák, nikdo ho nehlídal a lidé v něm se mohli volně pohybovat.*“²¹ byla věc odložena a bylo rozhodnuto, že k trestnému činu nedošlo. Navzdory tomu je ale toto téma velmi citlivé pro různé sociální skupiny, které takové projevy vnímají jako popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidy. V poslední situaci, ve které šlo o komentář pod fotkou na sociální síti, se jednalo o přečin podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod.

²⁰ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 19. 9. 2019, sp. zn. 67 To 226/2019.

²¹ Výroky Tomia Okamury a Miloslava Roznera o táboře v Letech u Písku, In: LIGAS, Aleš. Výroky Okamury a Roznera o táboře v Letech policie odložila, věc ale ještě přezkoumají žalobci. *Česká televize* [online], publikováno 5. 11. 2018 [cit. 10. 4. 2020].

3 Svoboda projevu

3.1 Význam projevu a možné formy

Svoboda projevu tvoří jeden z elementárních základů demokratické společnosti, jednu ze základních podmínek jejího rozvoje a rozvoje každého člověka.²² Jedná se o základní lidské právo, a tak se každý může svobodně projevovat a vyjadřovat tím své názory, přesvědčení či postoje.

Dle ustálené judikatury se ochrana svobody projevu nevztahuje pouze na informace nebo myšlenky, které jsou přijímány příznivě nebo považovány za neškodné. Svoboda projevu se totiž týká i projevů, které uráží, šokují nebo jsou nějakým způsobem konfliktní. V demokratické společnosti musí být vytvořen a udržován prostor pro veřejné diskuse a debaty a je zdůrazňován požadavek tolerance a pluralismu, bez nichž by nemohla demokratická společnost fungovat.²³

Pro další výklad považují za klíčové vymezit význam slova „projev“ a také jeho formu. Většina mezinárodních úmluv i vnitrostátních ústav přímo vymezuje jednání, na která svoboda projevu dopadá, a konkrétně Úmluva obsahuje úpravu svobody projevu v čl. 10. I přes výčet způsobů realizace projevu existuje velké množství situací, které je nutno posoudit *ad hoc*. Vždy je třeba nejprve určit, zda se bude vůbec jednat o projev, který je článkem chráněný. Obecně se za projev považuje psané nebo mluvené slovní vyjádření a není chráněn pouze samotný obsah sdělení, ale i jeho forma.²⁴ Z judikatury ESLP vyplývá, že jsou považovány za chráněné i televizní programy, rozhlasová vysílání, filmy, obrazy, symboly, neverbální akty protestu nebo i vyjádření pocitů.²⁵

Odlišení toho, co spadá pod projev a co už sem nespadá, je nutné ke správnému posouzení jednotlivých sporů. Může se stát, že dané jednání nebude pod ochranou svobody projevu, ale bude chráněno jiným článkem Úmluvy. V tomto případě, pokud by bylo namítáno pouze neoprávněné

²² Rozsudek pléna ESLP ze dne 7. 12. 1976, stížnost č. 5493/72. *Handyside proti Spojenému království*, § 49.

²³ Tamtéž, § 49.

²⁴ Rozsudek ESLP ze dne 23. 5. 1991, stížnost č. 11662/85. *Oberschlick proti Rakousku*, § 34.

²⁵ JÄGER, Petr; MOLEK, Pavel. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2007, s. 108.

zasažení do svobody projevu, by nemohlo být stížnosti vyhověno, poněvadž stěžovatel napadá stav, který není daným článkem chráněný.²⁶

3.2 Svoboda projevu jako relativní základní právo

Základní lidská práva a svobody nejsou ve většině případech neomezitelná, často totiž stojí proti sobě a je nutné je určitým způsobem vyvažovat. Dělí se mj. dle možnosti jejich omezení na práva absolutní, která není možné omezit a práva relativní, omezitelná.²⁷

V případě absolutních práv neexistuje jiné základní právo nebo ústavní hodnota, které by mohly převážit a které by umožnily, aby bylo do tohoto práva zasaženo. Zásahy do sféry absolutního práva tak nejsou žádným způsobem ospravedlnitelné.

Druhou kategorií jsou práva relativní, která jsou charakteristická tím, že v případě jiného základního práva, ústavní hodnoty nebo veřejného statku je možné, aby bylo do daného práva zasaženo, tedy aby bylo právo omezeno.²⁸ U relativních práv je zásadní otázkou stanovení hranice, v jakém případě bude zásah do daného práva přípustný a v jakém případě nikoliv. Sřet dvou hodnot rozdělujeme na pravý konflikt a nepravý konflikt.²⁹ Pravý konflikt nastane, pokud se do střetu dostanou dvě základní lidská práva nebo svobody. V tomto případě by bylo třeba obě práva poměřovat a minimalizovat zásahy

²⁶ Pod rozsah čl. 10 Úmluvy nespadá například svoboda jazyka, což určil ESLP v případě *X. proti Belgii* (Rozsudek ESLP ze dne 23. 6. 1968, stížnosti č. 1474/62; 1677/62; 1691/62; 1769/63; 2126/64. *X. proti Belgii.*), kdy se stěžovatelé (valonští obyvatelé a rodiče) domáhali po belgické vládě, aby byla možnost se na vlámském území vyučovat v menšinových valonských školách ve francouzštině. Stěžovatelé argumentovali mj. porušením čl. 10 Úmluvy a Komise i následně ESLP tuto argumentaci odmítli, jelikož právo být vyučován v určitém jazyce nespadá pod rozsah svobody projevu. In: JÄGER, Petr; MOLEK, Pavel. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2007, s. 109.

²⁷ BARTOŇ, Michal. Interpretace a aplikace základních práv. Omezování základních práv. In: BARTOŇ, Michal et al. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016, s. 75.

²⁸ Tamtéž, s. 75–76.

²⁹ FILIP, Jan. Dogmatika svobody projevu z hlediska teorie, legislativy a soudní praxe. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 1998, roč. 6, č. 4, s. 630.

do nich. U nepravého konfliktu bude základní právo omezeno ve prospěch veřejného zájmu³⁰ a právě na nepravý konflikt se v této práci zaměřím.

V souladu s výše uvedeným je třeba zdůraznit, že svoboda projevu není absolutní a neomezená svoboda. Právě naopak. Jak bylo již popsáno, je přípustné, aby stát do svobody projevu zasahoval, a pokud dodrží podmínky stanovené zákonem, může určité projevy omezit či dokonce trestně stíhat.

³⁰ FILIP, Jan. Dogmatika svobody projevu z hlediska teorie, legislativy a soudní praxe. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 1998, roč. 6, č. 4, s. 630.

4 Zákonná omezení svobody projevu

Ačkoliv svoboda projevu představuje jeden z nejdůležitějších základů demokratické společnosti, jak uvedl ESLP například v rozsudku *Lingens proti Rakousku*,³¹ v rámci zachování demokratické společnosti je v některých případech nutné, aby byla i tato svoboda určitým způsobem upravena a někdy i omezena. Základní právo či svoboda se mohou dostat do různých konfliktů a mohou být omezeny buď přímo zákonem, nebo na základě střetu dvou práv nebo svobod.³² Důvody pro omezení ale musí být přesně stanoveny, interpretovány restriktivně a potřeba omezení musí být prokázána přesvědčivým způsobem.³³

Často dochází k omezení svobody projevu z důvodu obrany demokratických principů, konkrétně z důvodů uvedených v Úmluvě jako bezpečnost státu, ochrana veřejné bezpečnosti a veřejného pořádku. Jedná se o projev tzv. obranyschopné demokracie, jejímž smyslem a cílem je zachování demokratického zřízení.³⁴ Tyto principy Soud často aplikuje ve spojení s čl. 17 Úmluvy, který zakazuje zneužití práv a bude mu věnována samostatná kapitola. Obava, že dojde k odstranění demokratického režimu pomocí demokratických nástrojů, se stala základem pro právní regulaci. Důvodem byla především nepřipustnost prosazování cílů, které by byly schopny odstranit demokratický režim a demokratické základy jako například ochranu lidských práv, volnou politickou soutěž nebo dělbu moci.³⁵ Pokud tedy dojde k útoku na demokracii nebo na hodnoty, na kterých demokratická společnost stojí, je nutné, aby byla společnost připravena bránit se takovému útoku, a to občas i způsobem, že dojde k omezení základních práv.³⁶ K aplikaci této právní regulace nedochází pouze při omezování svobody projevu, ale i jiných

³¹ „Svoboda projevu ztělesňuje jeden z esenciálních základů demokratické společnosti a jednu ze základních podmínek pro její rozvoj a pro seberealizaci každého jednotlivce.“ In: Rozsudek ESLP ze dne 8. 7. 1986, stížnost č. 9815/82. *Lingens proti Rakousku*.

³² BARTOŇ, Michal et al. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016, s. 374.

³³ Rozsudek ESLP ze dne 26. 11. 1991, stížnost č. 13585/88. *The Observer a Guardian Newspapers Ltd. proti Spojenému království*, § 59.

³⁴ BARTOŇ, Michal. Politická práva. In: BARTOŇ, Michal et al. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016, s. 374.

³⁵ STEUER, Max. Extrémy slobody prejavu a úloha právnej regulácie. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2017, roč. 26, č. 3, s. 478.

³⁶ ČERNÝ, Petr. *Právní ochrana před extremismem*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 36.

práv, především práva shromažďovat se v politických stranách či politických hnutích.³⁷

Často se při restrikci určitých extremistických projevů, které mohou zasáhnout do demokratického zřízení a do celé společnosti, postupuje preventivně, aby byly chráněny demokratické základy před výzvami ke změnám ještě před tím, než k nim dojde, jelikož poté by bylo už příliš pozdě.³⁸ Snaha je zabránit, aby k tomuto ohrožení vůbec nedošlo.

Rozhodovací praxe ESLP vnímá jako projevy nebezpečné pro demokracii nejen projevy rozvracející, ale i projevy rasismu nebo revizionistické projevy, a tak je důvodem k omezení také aspekt ochrany důstojnosti třetích osob.³⁹ Ovšem pouhá skutečnost, že je dané sdělení ve společnosti nevhodné nebo pohoršující, není důvodem k omezením, byť pouze preventivním, protože smyslem obranyschopné demokracie by měla být ochrana veřejné diskuze a politické plurality.⁴⁰

4.1 Zákonná úprava omezení svobody projevu v Úmluvě

Na svobodu projevu, kterou upravuje čl. 10 odst. 1 Úmluvy, se vztahuje řada limitačních klauzulí, na jejichž základě může být toto právo omezeno. Možnost omezení svobody projevu je zakotvena v čl. 10 odst. 2 Úmluvy a podle tohoto odstavce plynou nejen práva, ale výslovně je zde uvedeno, že jednotlivci plynou také povinnosti a odpovědnost při výkonu svobody projevu.⁴¹ Omezení, které by zasahovalo do svobody projevu, musí kumulativně splňovat tři podmínky – musí být dáno zákonem, nezbytné v demokratické společnosti a pouze z důvodů, které jsou v daném ustanovení taxativně vymezeny.⁴²

Kromě této limitační klauzule lze svobodu projevu omezit i tzv. zneužívací klauzulí, která je obsažena v čl. 17 Úmluvy.⁴³ O tomto způsobu omezení bude pojednáno později.

³⁷ STEUER, Max. Extrémy slobody prejavu a úloha právnej regulácie. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2017, roč. 26, č. 3, s. 479.

³⁸ Viz například rozsudek ESLP ze dne 16. 11. 2004, stížnost č. 23131/03. *Norwood proti Spojenému království*.

³⁹ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2012, s. 212.

⁴⁰ *Handyside proti Spojenému království*, § 49.

⁴¹ Srov. čl. 10 odst. 2 Úmluvy v Příloze A této práce.

⁴² MOLEK, Pavel. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 141.

⁴³ KOSAŘ, David. Svoboda projevu (čl. 10 EÚLP). In: KMEC, Jiří et al., *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 996.

Pro srovnání s vnitrostátní českou úpravou, ač nad rámec mé práce, bych ráda krátce uvedla, že Listina základních práv a svobod obsahuje také taxativní výčet důvodů omezení.⁴⁴ Pokud důvody v obou dokumentech porovnáme, zjistíme, že úprava v Úmluvě obsahuje širší seznam případů, pro které může být svoboda projevu omezena. V Listině se nenachází možnost omezit svobodu projevu z důvodu „zabránění úniku důvěrných informací“, „předcházení nepokojům a zločinnosti“ nebo „zachování autority a nestrannosti soudní moci“.⁴⁵

Úprava v Listině připouští menší množství důvodů, pro které je možné svobodu projevu zákonně omezit. Vzhledem k tomu, že Úmluva má v českém prostředí aplikační přednost před zákonem,⁴⁶ mohlo by z toho vyplývat, že se Úmluvou rozšiřují možnosti pro omezení dané svobody.

Přijde mi velmi zajímavé, že na řešení tohoto problému v českém prostředí nepanuje shoda a není řádně vyjasněn. Na jedné straně totiž například Bartoň nebo Herczeg zastávají názor, že není možné, aby byla svoboda projevu omezena aplikací Úmluvy více než dovoluje Listina.⁴⁷ Omezení svobody projevu v České republice na základě důvodů uvedených v čl. 10 odst. 2 Úmluvy tak může dle nich být jen tehdy, pokud je možno důvody v tomto odstavci podřadit pod důvody, které jsou upraveny vnitrostátní úpravou, tedy pod důvody obsažené v čl. 17 odst. 4 Listiny.⁴⁸

Na druhé straně Kosař ve svém příspěvku výše uvedený přístup odmítá.⁴⁹ Nelíbí se mu stav, při kterém je sice nepřípustné, aby byly svobody omezovány nad rámec Listiny, ale zároveň je snaha o podřazení chybějících

⁴⁴ Čl. 17 odst. 4 Listiny uvádí „Svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace lze omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti.“

⁴⁵ Srov. čl. 10 odst. 2 Úmluvy v Příloze A této práce.

⁴⁶ Srov. čl. 10 Ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění k 2. 2. 2020. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 8. 12. 2019].

⁴⁷ BARTOŇ, Michal. Politická práva. In: BARTOŇ, Michal et al., *Základní práva*. Praha: Leges, 2016, s. 394–395.

⁴⁸ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu a její meze v právu České republiky*. Praha: Linde, 2002, s. 193 a HERCZEG, Jiří. *Meze svobody projevu*. Praha: Orac, 2004, s. 125.

⁴⁹ KOSAŘ, David. Když Úmluva omezuje víc než Listina: čl. 10 odst. 2 EÚLP versus čl. 17 odst. 4 LZPS [online]. In: *jinepravo.blogspot.com*. Publikováno 26. 10. 2010 [cit. 21. 2. 2020].

cílů pod jiný důvod, pro který by bylo možno svobodu projevu zákonně omezit. Má za to, že konkrétní legitimní cíle v čl. 10 odst. 2 Úmluvy chrání odlišné zájmy než legitimní cíle uvedené v Listině, a tudíž je není možno směřovat.

Já osobně považuji za vhodnější výklad dle Kosaře, neboť si nemyslím, že je přijatelné, aby byly legitimní důvody pro omezení svobody rozšiřovány pouhým ustanovením v Úmluvě. Přestože má Úmluva aplikační přednost, měla by se první aplikovat Listina a až poté Úmluva, pokud je v Úmluvě zaručen vyšší standard ochrany. Není možné Úmluvu aplikovat bez dalšího, ale je vždy potřeba posoudit, zda nezasahuje do práv a svobod více než vnitrostátní úprava.

4.2 Pětistupňový test

Když ESLP posuzuje, zda je zásah do práv zaručených Úmluvou přijatelný, postupuje podle testu, který vymezil ve své judikatuře pomocí pěti následujících kroků. V prvním kroku zjišťuje, zda vůbec projednávaný případ spadá pod rozsah namítaného článku Úmluvy. Druhý krok slouží k určení, zda došlo k zásahu do lidských práv stěžovatele. V dalším kroku ESLP zkoumá, zda byl tento zásah v souladu se zákonem a ve čtvrtém, zda sleduje alespoň jeden z legitimních cílů. Pravděpodobně nejvýznamnější je poslední krok, ve kterém Soud posuzuje, zda je zásah „nezbytný v demokratické společnosti“.⁵⁰ Po aplikaci tohoto testu je možné určit, jestli došlo k oprávněnému či neoprávněnému omezení svobody projevu. Důkazní břemeno leží na stěžovateli pouze u prvních dvou kroků a pokud jej unese, přenáší se na vládu daného státu.⁵¹

Prakticky se z pětistupňového testu stává test pouze o třech stupních, jelikož první dva kroky Soud často nerozebírá a většinou je v odůvodnění dokonce ani nezminí. ESLP ale tyto kroky nepovažuje za nedůležité a nelze se proto domnívat, že by se jimi ani nezabýval. Naopak platí, že pokud je Soud v odůvodnění neuvede, byly naplněny a došlo k porušení namítaného práva.⁵² První dva kroky jsou zásadní k tomu, aby byla stížnost vůbec dále posuzována a celé další rozhodování z nich vychází. Ovšem to, že ESLP

⁵⁰ BARTOŇ, Michal. Interpretace a aplikace základních práv. Omezování základních práv. In: BARTOŇ, Michal et al. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016, s. 89 nebo ČERNÝ, Petr. *Právní ochrana před extremismem*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 55.

⁵¹ BOBEK, Michal. Omezení práv a svobod zaručených v Úmluvě. In: KMEC, Jiří et al. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 100-101.

⁵² Tamtéž, s. 99-100.

v rozhodnutí všechny kroky výslovně neuvede, nemá vliv na použitelnost pětistupňového testu.⁵³

Dále se i já budu v práci podrobně zabývat většinou až posledními třemi kroky testu, konkrétně zákonností, sledování legitimního cíle a nezbytností v demokratické společnosti. Ještě před specifikací těchto jednotlivých kroků chci ale zdůraznit nutnost kumulativního splnění všech podmínek. Není možné, aby bylo naplněno pouze jedno kritérium a na tomto základě byla svoboda projevu omezena.⁵⁴ Pokud by ESLP došel k závěru, že jedna z podmínek nebyla splněna, stížnost by buď odmítl, nebo rozhodl o porušení svobody.⁵⁵

4.2.1 Zákonnost

Na třetím stupni je test zákonnosti, ve kterém ESLP posuzuje, zda byl zásah do svobody projevu v souladu s vnitrostátním právem, a dále také zkoumá kvalitu tohoto vnitrostátního práva. Kvalitou se rozumí především jeho dostupnost, předvídatelnost a určitost.⁵⁶

Soud požadavek zákonnosti specifikoval ve své judikatuře a určil, že ve vnitrostátním právu musí existovat nejen nějaký právní základ pro omezení, ale tento základ musí rovněž splňovat požadavek dostupnosti a předvídatelnosti.⁵⁷

Pod pojmem zákon ESLP rozumí pravidlo, které je natolik předvídatelné a stanoveno tak přesně, že je z něj patrné, jaké důsledky z jeho porušení plynou.⁵⁸ Co vše potom pod „zákon“ spadá je úkolem judikatury, aby na tuto otázku dala odpověď. V rozhodnutí *Barthold proti Německu*⁵⁹ ESLP například judikoval, že za zákon je považováno i pravidlo, které je vytvářeno pouze na základě delegované pravomoci. Pravděpodobně by za zákon byly považovány i principy mezinárodního práva, zásady *common law* a v českém prostředí by mohla být považována za zákon ve smyslu tohoto článku

⁵³ Tamtéž, s. 99–100.

⁵⁴ MOLEK, Pavel. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 142.

⁵⁵ ČERNÝ, Petr. *Právní ochrana před extremismem*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 56.

⁵⁶ KOSAŘ, David. Svoboda projevu (čl. 10 EÚLP). In: KMEC, Jiří et al. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1001.

⁵⁷ Rozsudek ESLP ze dne 25. 3. 1983, stížnosti č. 5947/72, 6205/73, 7052/75, 7061/75, 7107/75, 7113/75, 7136/75. *Silver a další proti Spojenému království*, § 85–88.

⁵⁸ ČERNÝ, Petr. *Právní ochrana před extremismem*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 56.

⁵⁹ Rozsudek ESLP ze dne 25. 3. 1985, stížnost č. 8734/79. *Barthold proti Německu*.

například i podzákonná vyhláška.⁶⁰ Úmluvě tak v tom nejjednodušším pojetí postačuje jakákoliv základní normativní úprava.⁶¹

4.2.2 Sledování legitimního cíle

Ve čtvrtém kroku dochází k určení, zda omezení dané svobody sledovalo legitimní cíl. Mezi legitimní cíle pro omezení svobody projevu bývají řazeny práva a svobody druhých subjektů a také řada veřejných statků. Čl. 10 Úmluvy obsahuje celkem deset legitimních cílů pro omezení svobody projevu. Tento výčet je taxativní a není možné jej jakkoliv rozšiřovat.⁶²

Ve vztahu k hate speech je postih těchto projevů založen na myšlence, že je zasahováno do samotného principu rovnosti jednotlivců. Naopak obhajoba těchto projevů zase spatřuje právo hlásat své názory a klade důraz na rovnost a pluralitu názorů.⁶³

Omezování těchto projevů může sledovat většinou hned několik legitimních cílů. Často se bude jednat o omezení z důvodu bezpečnosti státu či jeho demokratického uspořádání, což úzce souvisí s pojmem obranyschopné demokracie, kterým jsem se zabývala v úvodu kapitoly 4. Důvodem pro omezení na základě tohoto legitimního cíle je především ochrana před nebezpečím, které by mohlo hrozit z extremistických myšlenek a také obava z toho, co by se mohlo stát, pokud by tyto myšlenky převládly ve společnosti a došlo by k jejich realizaci.⁶⁴

Dalším legitimním cílem, pro který bývají nenávistné projevy omezovány, je ochrana práv a důstojnost osob, jelikož takové projevy se jich často dotýkají a také v nich mohou vzbudit značné obavy.⁶⁵

⁶⁰ Samozřejmě, že dle vnitrostátní úpravy je toto pojetí nemožné, neboť čl. 4 odst. 1 Listiny upravuje, že k omezení práv a svobod může dojít pouze na základě zákona.

⁶¹ JÄGER, Petr; MOLEK, Pavel. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2007, s. 127–128.

⁶² Jedná se o národní bezpečnost, územní celistvost, veřejnou bezpečnost, předcházení nepokojům, předcházení zločinnosti, ochranu zdraví, ochranu morálky, ochranu pověsti nebo práv jiných, zabránění úniku důvěrných informací a zachování autority a nestrannosti soudní moci. Srov. čl. 10 odst. 2 Úmluvy v Příloze A této práce.

⁶³ BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2012, s. 221.

⁶⁴ Tamtéž, s. 126–127.

⁶⁵ MOLEK, Pavel. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 191.

4.2.3 Nezbytnost v demokratické společnosti

Nejvýznamnějším a zároveň nejméně předvídatelným krokem testu je zjišťování, jestli bylo omezení nezbytné v demokratické společnosti.⁶⁶

ESLP v rozhodnutí ve věci *Sunday Times proti Spojenému království* stanovil tři kritéria, která se využívají k posouzení nezbytnosti zásahu. Prvním kritériem je, zda pro omezení svobody existuje naléhavá společenská potřeba neboli *pressing social need*. Pomocí dalšího hlediska se hodnotí, zda bylo omezení přiměřené legitimnímu cíli, tedy jestli nebylo možné dosáhnout stejného výsledku i jiným, méně restriktivním, způsobem. Třetí kritérium vyžaduje prokázání důvodnosti omezení ze strany státních orgánů.⁶⁷

V tomto kroku závisí na konkrétních okolnostech a skutečnostech mnohem více a často rozhoduje až kupříkladu kým byl projev pronesen, čeho se projev týká nebo kdy a kde byl uskutečněn. Některé projevy by totiž, pokud by byly uskutečněny jinde nebo jindy, nemusely být žádným způsobem omezovány, ale s ohledem na konkrétní místo, čas, či způsob pronesení byl zásah oprávněný.⁶⁸ Například pokud budou vykřikována nevhodná slova běžně na ulici, nebude zřejmě tak nezbytné projev omezit, jako když dojde ke stejnému vykřikování na pietním aktu. V druhém případě by byl projev pravděpodobně omezen z důvodu nevhodné formy se zřetelem k místu a času. Nezbytnost omezení je nutné posuzovat také v závislosti na tom, jak se mohou dané projevené myšlenky blížit skutečné realizaci. Čím více je u extremistického projevu možná realizace, tím více lze dané omezení považovat za nezbytné v demokratické společnosti.⁶⁹

S krokem nezbytnosti úzce souvisí i hojně využívaná doktrína *margin of appreciation*, v překladu prostor pro uvážení. Tento prostor je poskytován státům, aby samy posoudily zásahy do Úmluvou garantovaných práv v případech, kdy není ESLP schopen najít konsenzus na danou otázku v celoevropském prostředí. Hlavním důvodem je, že mezi smluvními stranami Úmluvy neexistuje společný základ a názor na to, co je morální a slušné nebo naopak,

⁶⁶ BOBEK, Michal. Omezení práv a svobod zaručených v Úmluvě. In: KMEC, Jiří et al. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 113.

⁶⁷ Rozsudek pléna ESLP ze dne 26. 4. 1979, stížnost č. 6538/74. *Sunday Times proti Spojenému království*, § 59.

⁶⁸ BARTOŇ, Michal. Politická práva. In: BARTOŇ, Michal et al. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016, s. 395–396.

⁶⁹ Tamtéž, s. 375.

co je již urážející a nevhodné.⁷⁰ Ovšem ani tato diskreční pravomoc není bezbřehá, naopak je podrobena dohledu Soudu a ten rozhoduje, zda omezení bylo nezbytné.⁷¹

Doktrína bývá často kritizována kvůli neurčitosti a nepředvídatelnosti, jelikož neexistují jasná kritéria, kdy ESLP přenechává uvážení na smluvních státech a kdy on sám je oprávněn zasáhnout. Přesto ale díky tomuto přístupu dovoluje Soudu v otázkách, které jsou často na celoevropském území sporné, zachovat zdrženlivost.⁷²

4.3 Čl. 17 Úmluvy

Zneužívací klauzule v čl. 17 Úmluvy, která byla již několikrát zmíněna, obsahuje možnost omezení, aby nedocházelo ke zneužívání garantovaných práv k účelům, které by mohly být v rozporu s Úmluvou.⁷³ Často se tento článek aplikuje při vyloučení ochrany činností, které jsou schopny nabolat demokratické zřízení, tedy například na různé extremistické projevy.⁷⁴

Svoboda projevu nemůže být vykonávána postupem, který odporuje čl. 17 Úmluvy. Pokud by se někdo snažil o šíření myšlenek nebo informací, které jsou v rozporu s Úmluvou a mohly by ohrozit práva v ní stanovená, bylo by nutné rozhodnout o zneužití svobody projevu na základě této klauzule.⁷⁵ Osoba, která zneužívá svobody projevu s cílem zničit práva druhých, se tak nemůže dovolávat ochrany čl. 10 Úmluvy.⁷⁶

⁷⁰ Srov. BARINKA, Roman. *Evropská úmluva o lidských právech a doktrína margin of appreciation*. Brno, 2006. Disertační práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce prof. Dalibor JÍLEK, s. 70.

⁷¹ ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod*. Praha: Linde, 2010, s. 427.

⁷² BARTOŇ, Michal. Interpretace a aplikace základních práv. Omezování základních práv. In: BARTOŇ, Michal et al. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016, s. 84–85.

⁷³ ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod*. Praha: Linde, 2010, s. 675.

⁷⁴ BARTOŇ, Michal. Interpretace a aplikace základních práv. Omezování základních práv. In: BARTOŇ, Michal et al. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016, s. 86.

⁷⁵ Rozsudek EKLP ze dne 12. 5. 1988, stížnost č. 12194/86. *Kühnen proti Spolkové republice Německo*.

⁷⁶ REPÍK, Bohumil. Svoboda projevu versus rasismus ve štrasburské judikatuře. *Trestněprávní revue*. 2004, č. 2, s. 48.

Samotné znění tohoto článku není nijak rozsáhlé⁷⁷ a použití v judikatuře ESLP není úplně konzistentní.⁷⁸ Tato klauzule hraje v případě svobody projevu významnou roli, protože byla již několikrát použita, a to jak na pravcový, tak levicový extremismus, například na projevy týkající se antisemitismu, národního socialismu, revizionismu, rasismu nebo komunismu.⁷⁹ Soud odmítl poskytovat ochranu rasistickým a xenofobním projevům, které spočívaly v rozšiřování nacistické ideologie, projevům podporujícím terorismus nebo šířící nenávisť a násilí či také projevům, které podporovaly totalitní ideologie a vyjadřovaly politické myšlenky neslučitelné s demokracií.⁸⁰

Důvodem zakotvení tohoto článku byla především obava ze zneužití Úmluvou přiznaných práv k totalitárním cílům. Zpočátku byla aplikace čl. 17 Úmluvy zaměřena proti nebezpečí komunismu, později se ale soustředila na rasistické a xenofobní projevy a následně se začala využívat jako jeden z postupů při postihování hate speech.⁸¹

Čl. 17 Úmluvy může být aplikován buď přímo, nebo může být použit pouze jako výkladové pravidlo k čl. 10 odst. 2 Úmluvy. V první situaci by byla stížnost prohlášena za neslučitelnou *ratione materiae* s ustanoveními Úmluvy a prohlášena za nepřijatelnou dle čl. 35 odst. 3 Úmluvy⁸² a vůbec by k meritornímu přezkumu nedošlo. Ve druhém případě obvykle k meritornímu přezkumu dojde a tento článek se uplatní v posledním kroku testu.⁸³

Zpočátku aplikovala EKLP čl. 17 Úmluvy spíše přímo a až později přešla k nepřímé aplikaci, kdy jej používala jako zásadní okolnost při posuzování nezbytnosti zásahu. Judikatura ESLP tak byla dlouhou dobu bez přímé aplikace tohoto článku, protože tyto případy skončily již u Komise a k Soudu se

⁷⁷ Srov. čl. 17 Úmluvy v Příloze A této práce.

⁷⁸ BARTOŇ, Michal. Interpretace a aplikace základních práv. Omezování základních práv. In: BARTOŇ, Michal et al. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016, s. 86.

⁷⁹ KOSAŘ, David. Svoboda projevu (čl. 10 EÚLP). In: KMEC, Jiří et al. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1016.

⁸⁰ REPÍK, Bohumil. Svoboda projevu versus rasismus ve štrasburské judikatuře. *Trestněprávní revue*. 2004, č. 2, s. 49; také viz rozsudky *Perinçek proti Švýcarsku*, §§ 115 a 230; *Belkacem proti Belgii*; *Leroy proti Francii*, § 27; *Roj TV A/S proti Dánsku*, § 46-47; *Lehideux a Isorni proti Francii*, § 53; *Kühnen proti Spolkové republice Německo*, které jsou specifikovány a rozebrány dále v této práci.

⁸¹ REPÍK, Bohumil. Svoboda projevu versus rasismus ve štrasburské judikatuře. *Trestněprávní revue*. 2004, č. 2, s. 48-49.

⁸² Srov. čl. 35 odst. 3 Úmluvy v Příloze A této práce.

⁸³ KOSAŘ, David. Svoboda projevu (čl. 10 EÚLP). In: KMEC, Jiří et al. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1016.

nedostaly.⁸⁴ Nyní lze vypořádat, že orgány volí postup spíše podle čl. 10 odst. 2 Úmluvy než přímou aplikaci čl. 17 Úmluvy. S ohledem na počet stížností je totiž jen hrstka s výsledkem, že je stížnost považována jako neslučitelná s hodnotami, na kterých je Úmluva založena.⁸⁵

⁸⁴ REPÍK, Bohumil. Svoboda projevu versus rasismus ve štrasburské judikatuře. *Trestněprávní revue*. 2004, č. 2, s. 49.

⁸⁵ KOSAŘ, David. Svoboda projevu (čl. 10 EÚLP). In: KMEC, Jiří et al. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1016–1017.

5 Judikatura ESLP

Orgány aplikující Úmluvu⁸⁶ vytvořily za dobu svého působení judikaturu, která má řádnou kvalitu a lze díky ní ve většině případech dostatečně vyložit jednotlivá ustanovení Úmluvy. Vzhledem k tomu, že jsou zde řešeny spory v rámci několika desítek států Evropy, resp. světa, vytváří se tím určitá vodítka, která mohou být použita v případě vzniku obdobné situace v jiném smluvním státě, aniž by se tento stát předtím musel v dané věci účastnit řízení před ESLP.⁸⁷ Co se týče oblasti svobody projevu, konkrétně hate speech, je tato oblast mnohem více řešena právě na úrovni mezinárodní a vzniklá judikatura je potom aplikovatelná i na vnitrostátní spory.

Velkou výhodou spatřuji v přehlednosti a propracovanosti rozsudků, které ESLP vydává. Kvalitní strukturovanost je pravděpodobně inspirována zeměmi systému *common law*, jelikož tam se rozsudky dále využívají jako pramen práva. Většina rozhodnutí, která jsem si pro tuto práci vybrala, se strukturou téměř shodují. Vždy jsou oddělena jednotlivá kritéria, která jsou zkoumána. Najdeme zde část, ve které se posuzuje, zda došlo k porušení svobody projevu, zda byla tato svoboda omezena na základě zákona, jestli se omezení dalo předvídat, zda sledovalo nějaký zákonem uvedený legitimní cíl a jestli bylo toto omezení nutné v demokratické společnosti a bylo tak svou intenzitou přiměřené. Z tohoto důvodu je orientace v jednotlivých rozhodnutích podstatně jednodušší, než v rozhodnutích vydaných vnitrostátními orgány a přispívá to také k celkové předvídatelnosti.⁸⁸

Tato strukturovanost platí pouze v případech, kde se jednalo o zásah do svobody projevu a bylo zkoumáno, jestli byl takový zásah oprávněný. Některé rozsudky jsou stručnější a výše uvedené neobsahují, protože Soud aplikoval přímo čl. 17 Úmluvy, a daný projev tak nespadal pod její ochranu.

Většina rozsudků v této oblasti odkazuje na obecné zásady stanovené především v rozhodnutí *Handyside proti Spojenému království*, tedy že se svoboda projevu vztahuje nejen na „informace“ nebo „myšlenky“, které jsou

⁸⁶ Přestože ve většině případů odkazují na judikaturu ESLP, některé rozsudky byly vydány EKLP, dle původního znění Úmluvy. Až Protokolem č. 11 k Úmluvě byly nahrazeny tehdejší orgány (Evropská komise a Soud pro lidská práva) novým stálým Soudem.

⁸⁷ JÄGER, Petr; MOLEK, Pavel. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2007, s. 153.

⁸⁸ Tamtéž, s. 154.

přijímány příznivě nebo jsou považovány za neurážlivé či neutrální, ale také na ty, které uráží, šokují nebo zneklidňují.⁸⁹

Na druhou stranu je ESLP toho názoru, a tento názor si drží, že respekt k rovné důstojnosti všech lidských bytostí tvoří základ demokratické společnosti, a tak může být nezbytné postihovat, nebo dokonce zabránit všem formám projevů, které šíří, podněcují, propagují nebo ospravedlňují nenávisť na základě netolerance.⁹⁰

ESLP navíc zdůrazňuje, že je především na vnitrostátních orgánech, a to zejména soudech, aby vykládaly a uplatňovaly vnitrostátní právo. Úlohou ESLP je potom pouhé ověření, jestli zásahy, které vedly k omezení práva, lze považovat za nezbytné v demokratické společnosti.⁹¹ Soud tak zejména posuzuje, zda důvody, které vedly vnitrostátní orgány k omezení práva, jsou „relevantní a dostatečné“ a zda opatření bylo „přiměřené sledovaným legitimním cílům“.⁹²

Kromě toho zaujímá ESLP zvláštní postoj k politickým projevům, neboť přikládá vyšší význam svobodě projevu v kontextu politické debaty. Podle čl. 10 odst. 2 Úmluvy existuje jen malý prostor pro omezení politického projevu nebo rozpravy o otázkách veřejného zájmu.⁹³

5.1 Výběr judikatury

Vzhledem k objemu rozhodnutí, které ESLP za dobu své existence k danému tématu vydal, nebylo možné, abych analyzovala veškerou stávající judikaturu. Proto jsem si musela stanovit kritéria a podle nich jednotlivá rozhodnutí vybrat.

V databázi *HUDOC*, která obsahuje rozhodnutí štrasburských orgánů, jsem se pomocí filtrů⁹⁴ snažila najít jednotlivá rozhodnutí, která by byla pro

⁸⁹ *Handyside proti Spojenému království*, § 49.

⁹⁰ Rozsudky ESLP ze dne 15. 6. 2006, stížnost č. 59405/00. *Erbakan proti Turecku*, § 56 a ze dne 4. 12. 2003, stížnost č. 35071/97. *Gündüz proti Turecku*, § 40.

⁹¹ Rozsudek ESLP ze dne 23. 9. 1998, stížnost č. 55/1997/839/1045. *Lehideux a Isorni proti Francii*.

⁹² Rozsudek ESLP ze dne 29. 6. 2004, stížnost č. 64915/01. *Chauvy a další proti Francii*, § 70.

⁹³ Rozsudek ESLP ze dne 23. 6. 2016, stížnost č. 20261/12. *Baka proti Maďarsku*, § 159.

⁹⁴ Vyhledávala jsem vždy rozhodnutí pouze v anglickém nebo francouzském jazyce a zkoušela kombinace jednotlivých filtrů. Volila jsem takové kombinace, aby se

mou práci relevantní. Tento výběr jsem poté konfrontovala s tzv. *Fact sheet*⁹⁵, který ESLP na svých internetových stránkách⁹⁶ pravidelně zveřejňuje. Jedním z témat, ve kterém jsou *Fact sheets* vydávány, je téma hate speech, a to byl důvod, proč jsem si vybrala jako podpůrný nástroj pro výběr judikatury právě tento dokument.⁹⁷ Soubor rozhodnutí k tomuto tématu bývá pravidelně aktualizován a ESLP jej vydává několikrát za rok. I tak jsem nevyužila všechna rozhodnutí, která jsou zde uvedena, nejenom kvůli velkému počtu, ale také se ve své práci nebudu zabývat online prostorem, jelikož se jedná o velmi rozsáhlé téma samo o sobě.⁹⁸

Uvědomuji si, že *Fact sheet* není závazný dokument, ale vzhledem k tomu, že je vydáván přímo ESLP a v krátkých intervalech bývá aktualizován, mám za to, že mapuje rozhodovací praxi v dané oblasti nejlépe a nejkomplexněji a po porovnání s manuálním vyhledáváním jej považuji za dostačující a obsahující zásadní rozhodnutí v této oblasti.

Vybrané rozsudky jsem pro účely analýzy rozdělila do čtyř kategorií podle tématu, kterého se týkají. První kategorii tvoří projevy, které podporovaly náboženskou nenávisť, druhou oblast představují projevy, které podporovaly či omlouvaly terorismus. Třetí část tvoří revizionistické projevy a do poslední oblasti jsem zařadila projevy, které podněcovaly rasovou nenávisť,

výsledná rozhodnutí týkala vždy svobody projevu, ať už šlo o porušení daného článku nebo naopak. Dále jsem volila například vyhledávání pouze *Key cases* a zadání základních klíčových slov, převážně *hate speech*, *freedom of expression*, *necessary in a democratic society* apod.

⁹⁵ Jedná se o souhrn zásadní judikatury v konkrétním tématu za existenci ESLP s jednoduchým popisem a výsledkem. Já jsem vycházela z nejaktuálnějšího *Fact sheet*, který byl vydán k březnu 2020, a je dostupný na https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Hate_speech_ENG.pdf. Přesto jsem průběžně v databázi soudních rozhodnutí ESLP zjišťovala, zda v mezičase nebyly vydány další rozsudky, které by byly pro mou práci relevantní. Tyto jsem případně do práce také zařadila.

⁹⁶ <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>

⁹⁷ EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS. *Factsheet – Hate Speech* [online]. Strasbourg: 2019 [cit. 12. 12. 2019].

⁹⁸ Na toto téma bylo napsáno již několik výborných prací, např. AMMORI, Marvin. The „New“ New York Times: Free Speech Lawyering in the Age of Google and Twitter. *Harvard Law Review*, 2014, roč. 127, č. 8, s. 2259-2295; O'REGAN, Catherine. Hate Speech Online: an (Intractable) Contemporary Challenge? *Current Legal Problems*. 2018, roč. 71, č. 1, s. 403-429; HANYCH, Monika; PIVODA, Marek. Facebook, Twitter a YouTube jako garanti svobodného projevu? Kritika současného systému notice-and-takedown. *Revue pro právo a technologie*. 2017, roč. 8, č. 16, s. 177-220.

etnickou nenávist nebo obsahovaly homofobní názory. V jednotlivých podkapitolách věnovaných jedné oblasti jsem potom rozhodnutí seřadila dle data vydání, abych mohla posoudit, zda a popřípadě jak se přístup ESLP v průběhu času vyvíjel.

Kompletní výčet, identifikační údaje, zařazení do kategorií a postup Soudu všech rozhodnutí, se kterými budu pracovat, jsou uvedeny v tabulce v Příloze B. Pro lepší orientaci je v závěru každé podkapitoly stručné schéma jednotlivých rozsudků a podřazení pod jeden z postupů, který ESLP zvolil.

5.2 Přístupy ESLP v případě postihování hate speech

Jak jsem zmiňovala výše v teoretické části této práce, ESLP zaujímá při postihování hate speech dva postoje.

První z nich je přístup, který pomocí čl. 17 vylučuje z ochrany Úmluvy takové projevy, které mají nenávistný záměr, popírají základní hodnoty Úmluvy a tím ohrožují demokratickou společnost. Rozhodujícím faktorem, zda jsou prohlášení vyňata z ochrany čl. 10 Úmluvy, je posouzení, jestli jsou projevy namířeny proti jejím hodnotám nebo zda autor učinil prohlášení, při kterém se spoléhal na ustanovení Úmluvy, aby tímto vykonal činy směřující k potlačení nebo zničení práv a svobod.⁹⁹ Účelem čl. 17 je tedy znemožnit, aby bylo z Úmluvy vyvozeno právo vykonávat činnost nebo provádět činy, které usilují o zničení nebo popření některého z práv.¹⁰⁰ Čl. 17 Úmluvy by měl být použit pouze výjimečně a v krajních případech a měl by být aplikován pouze tehdy, je-li okamžitě zřejmé, že účelem projevu bylo vykonat činnost, která je zjevně v rozporu s hodnotami Úmluvy a při projevu bylo na Úmluvu spoléháno.¹⁰¹ Použití tohoto článku by mělo být pouze na situace, které jsou dostatečně závažné¹⁰² a jednoznačné¹⁰³.

Většina z posuzovaných rozsudků, ve kterých bylo rozhodnuto o nepřipustnosti stížnosti z důvodu zneužití práva dle čl. 17 Úmluvy, obsahovala

⁹⁹ Rozsudek ESLP ze dne 15. 10. 2015, stížnost č. 27510/08. *Perinçek proti Švýcarsku*, §§ 209–212, rozsudek ESLP ze dne 17. 4. 2018, stížnost č. 24683/14. *Roj TV A/S proti Dánsku*, §§ 26–38.

¹⁰⁰ Rozsudek ESLP ze dne 1. 7. 1961, stížnost č. 332/57. *Lawless proti Irsku*, § 7.

¹⁰¹ *Perinçek proti Švýcarsku*, § 114; *Roj TV A/S proti Dánsku*, § 46; rozsudek ESLP ze dne 22. 1. 2019, stížnost č. 20373/17. *Šimunić proti Chorvatsku*, § 38.

¹⁰² Rozsudek ESLP ze dne 10. 7. 2008, stížnost č. 15948/03. *Soulas a další proti Francii*, § 48.

¹⁰³ Rozsudek ESLP ze dne 9. 9. 2008, stížnost č. 36109/03. *Leroy proti Francii*, § 27.

pouze úvahu, zda je možné tento článek využít. Při kladné odpovědi již ESLP dále nepostupoval dle pětistupňového testu. Jelikož došel k závěru, že daný projev nespadá pod ochranu Úmluvy, je pochopitelné, že aplikaci testu již nepovažoval za nutné. Na druhou stranu některá rozhodnutí obsahují pouze velmi stručně, že daný projev spadá pod čl. 17 Úmluvy a na tomto základě je stížnost nepřipustná. Podrobnější odůvodnění a posouzení již v rozhodnutí není, proto není vždy jednoduché určit, na jakém konkrétním základě ESLP rozhodl, a proč k tomuto závěru dospěl. Mám za to, že pokud by byly případy posuzovány v duchu pětistupňového testu, tedy s vysvětlením a odůvodněním jednotlivých náležitostí pro možné omezení svobody projevu, přispělo by to k předvídatelnosti, poněvadž by bylo jednoznačně zřejmé, na jakém konkrétním základě bylo rozhodnuto a jak Soud dané projevy hodnotil.

Druhý přístup, který omezuje ochranu svobody projevu pomocí čl. 10 odst. 2 Úmluvy, ESLP využívá, pokud daný projev nenarušuje základní hodnoty Úmluvy, ale splňuje náležitosti pro omezení. V tomto případě se přistoupí k výše zmiňovanému pětistupňovému testu a Soud ověřuje a zjišťuje, zda byl zásah do svobody projevu oprávněný. I když Soud zvolí tento postup a bude provádět test, může ve svých úvahách zohlednit čl. 17 Úmluvy a použít jej jako výkladové pravidlo, což je postup, který jsem navrhovala již výše a zdá se mi jako vhodný kompromis pro aplikaci čl. 17, ale s dostatečným rozbořením a odůvodněním.

Mnohost přístupů, které Soud využívá, vede k otázce celé mé práce, a to jaký je důvod pro uplatňování různých přístupů při ochraně jednoho práva a jaká je hranice pro rozlišování mezi jednotlivými případy?

Analýzu, která odhalila existenci tohoto dvoustupňového přístupu, který zaujímá ESLP vůči hate speech provedl již v roce 2007 ve svém článku David Keane.¹⁰⁴ Autor zjistil, že ESLP i EKLP posuzují prohlášení nebo stanoviska obsahující popření holocaustu a související otázky týkající se historických skutečností druhé světové války podle čl. 17 Úmluvy, čímž automaticky vylučují nároky stěžovatelů z ochrany stanovené v čl. 10 Úmluvy. Naproti tomu jiné formy hate speech, například rasistické, nejsou většinou jako takové vyloučeny z ochrany čl. 10 Úmluvy, protože v těchto případech se čl. 17 Úmluvy používá jen málokdy. Již v tomto článku tak autor nastínil otázku, zda by nemělo být s hate speech zacházeno vždy totožně, ať už by byl zvolen přístup podle čl. 10 odst. 2 nebo dle čl. 17 Úmluvy.

¹⁰⁴ KEANE, David. Attacking Hate Speech under Article 17 of the European Convention on Human Rights. *Netherlands Quarterly of Human Rights*. 2007, roč. 25, č. 4, [cit. 4. 2. 2020].

Na tuto analýzu reagovali Hannes Cannie a Dirk Voorhoof,¹⁰⁵ kteří také provedli průzkum judikatury ESLP. Dospěli k závěru, že v některých případech, ve kterých došlo k přímé aplikaci čl. 17 Úmluvy, bylo toto použití v rozporu s praxí Soudu o poskytování co nejšířší ochrany všem právům, které jsou Úmluvou chráněny. Tato analýza se snažila poukázat především na to, že využívání čl. 17 Úmluvy je nežádoucí, jelikož aplikací klauzule, která je v tomto článku obsažena, jsou vyloučeny záruky, které by v evropském prostředí měly být u svobody projevu zaručeny.

Z tabulky v Příloze B této práce, která shrnuje všechna má vybraná rozhodnutí, lze rozpoznat, že v případě, kdy se nepostupuje přímo podle čl. 17 Úmluvy, rozhoduje z pětistupňového testu až poslední krok – posuzování nezbytnosti zásahu.¹⁰⁶ Tomuto kroku se v rozhodnutích Soud nejvíce věnuje a zkoumá všechny okolnosti a kontexty, které jsou rozhodné pro správné posouzení. K tomu ještě nutno dodat, že přídavné jméno „nezbytné“ ve smyslu čl. 10 odst. 2 Úmluvy chápe ESLP jako existenci naléhavé sociální potřeby – *pressing social need*. Soud uznává, že smluvní státy mají určitý prostor pro posouzení, jestli taková potřeba existuje. Tato pravomoc je ale pod dohledem Soudu, který hodnotí jak právní předpisy, tak rozhodnutí orgánů, které je uplatňují. ESLP je oprávněn vydat konečné rozhodnutí o tom, zda je dané omezení slučitelné se svobodou projevu.¹⁰⁷

Co se týče legitimních cílů, pro které bylo možno svobodu projevu omezit, tak ze všech cílů uvedených v čl. 10 odst. 2 Úmluvy se v případě hate speech využíval převážně legitimní cíl „ochrana pověsti a práv druhých“, „národní bezpečnost“, „veřejná bezpečnost a ochrana pořádku“ a „předcházení nepokojům a zločinnosti“.

V několika případech se jednalo o projevy politické, které ESLP považuje za důležité v demokratickém systému a státy zde mají naopak velmi omezenou volnost při regulaci obsahu takového projevu. Svoboda politické debaty nemá ale nepochybně absolutní povahu. Může být podřízena určitým omezením nebo sankcím, avšak ESLP přísluší, aby rozhodl o slučitelnosti takových opatření se svobodou projevu zakotvenou v čl. 10 Úmluvy.¹⁰⁸ Meze

¹⁰⁵ CANNIE, Hannes; VOORHOOF, Dirk. The Abuse Clause and Freedom of Expression in the European Human Rights Convention: An Added Value for Democracy and Human Rights Protection. *Netherlands Quarterly of Human Rights*, 2011, č. 29, [cit. 4. 2. 020].

¹⁰⁶ Troufám si tvrdit, že toto platí v judikatuře ESLP *in general* a rozhodující je až poslední krok pětistupňového testu.

¹⁰⁷ *Lingens proti Rakousku*, § 39.

¹⁰⁸ *Observer a Guardian proti Spojenému království*, § 59.

přípustné kritiky jsou navíc v politických projevech širší, pokud se týkají veřejného zájmu či debaty o něm.¹⁰⁹ Jednalo se v několika případech o okolnost, která vedla k rozhodnutí, že omezení svobody projevu nebylo považováno za nezbytné.

5.2.1 Podněcování k náboženské nesnášenlivosti

V této oblasti bývá často čl. 10 Úmluvy posuzován ve světle čl. 9 Úmluvy, neboť tyto dvě ustanovení spolu úzce souvisí a je vhodné, aby byly zkoumány společně.¹¹⁰ Také je pro tento tematický okruh typické, že je vnitrostátním orgánům poskytována vyšší míra prostoru pro uvážení z důvodu rozdílného pojetí náboženství a rozdílných společenských tradic v jednotlivých státech. Soud pouze zkoumá, zda vnitrostátní orgány dostatečně a relevantně zásah do svobody projevu odůvodnily. S tím souvisí postihování jednotlivých trestných činů, neboť každý stát si sám upravuje, co považuje za trestné, a jen některé smluvní státy mají kupříkladu trestný čin blasfemie, a proto jen v těchto státech může být rouhání postihováno. Objevují se zde projevy týkající se práva šaría, náboženského fundamentalismu a také projevy spočívající ve vydávání děl, které nějakým způsobem mohou podněcovat k násilí či nenávisti, proto měly vnitrostátní orgány za to, že je třeba jejich distribuci omezit či úplně zakázat.

První vybrané rozhodnutí, které se týkalo odsouzení za podněcování k nenávisti založené na náboženství, je *Gündüz proti Turecku*¹¹¹. Stěžovatel se během televizní veřejné debaty snažil představit svou extremistickou komunitu, která je ve společnosti již známá svými neortodoxními názory a podporou práva šaría.¹¹²

¹⁰⁹ Rozsudek ESLP ze dne 23. 4. 1992, stížnost č. 11798/85. *Castells proti Španělsku*, § 43.

¹¹⁰ Rozsudek ESLP ze dne 28. 8. 2018, stížnosti č. 1413/08, 28621/11. *Ibragim Ibragimov a další proti Rusku*, § 78 a rozsudek ESLP ze dne 20. 2. 2020, stížnost č. 52884/09. *Náboženská komunita svědků Jehovových proti Ázerbájdžánu*, § 24.

¹¹¹ Rozsudek ESLP ze dne 4. 12. 2003, stížnost č. 35071/97. *Gündüz proti Turecku*.

¹¹² Velmi kriticky se vyjadřoval o demokracii a bránil právo šaría – „Každý, kdo se nazývá demokratem či sekularistou tak nemá náboženství. Demokracie v Turecku je despotická, nemilosrdná a bezbožná. (...) Tento sekulární demokratický systém je pokrytecký, zachází s některými lidmi jedním způsobem a s ostatními jiným způsobem. Jinými slovy, nesdílíme demokratické hodnoty. Přísahám, že si nepřisvojujeme demokracii pro sebe.“ Na tvrzení, že cílem jeho příznivců bylo „zničit demokracii a vytvořit

Soud rozhodl, že dané projevy spadají pod ochranu Úmluvy a omezení svobody projevu musí být v souladu s jejím čl. 10 odst. 2. Co se týče posouzení nezbytnosti zásahu, tak dospěl ESLP k názoru, že forma debaty, ve které projevy zazněly, byla přizpůsobena tomu, aby došlo k prezentaci a výměně názorů a byla vedena ve veřejném zájmu. V případě, že by se stěžovatel v debatě snažil šířit, podněcovat nebo ospravedlňovat nenávist na základě náboženské příslušnosti, nebyla by těmto projevům poskytnuta ochrana čl. 10 Úmluvy, jelikož pojem hate speech zahrnuje nejen rasovou nenávist, ale i podněcování k nenávisti na základě náboženských důvodů. ESLP se ovšem domníval, že pouhá obrana práva šaría, aniž by bylo vyzýváno k násilí nebo nenávisti vůči skupině osob, která toto právo nezastává, nemůže být považována za hate speech. Soud tedy rozhodl, že nebyla dostatečně prokázána nezbytnost zásahu, a tak odsouzení stěžovatele porušilo čl. 10 Úmluvy.

Velmi stručný rozsudek ESLP ve věci *Norwood proti Spojenému království*¹¹³ se týkal vyvěšení velkého plakátu, který stěžovatel umístil do okna svého bytu v prvním patře.¹¹⁴ Tento počín byl chápán jako varování všem, že vyznavači islámského náboženství představují hrozbu a nebezpečí pro obyvatele Británie, což bylo považováno za veřejný projev útoku na všechny muslimy ve Spojeném království. Takový přímý útok, ve kterém je náboženská skupina jako celek spojena s teroristickým činem, je neslučitelný s hodnotami vyhlášenými a zaručenými Úmluvou. S ohledem na samotný účel čl. 17 Úmluvy bylo toto jednání vnímáno v jeho smyslu a nemohlo být pod ochranou čl. 10 Úmluvy, a proto byla stížnost zamítnuta jako neslučitelná *ratione materiae* s ustanoveními Úmluvy podle čl. 35 odst. 3 a 4 Úmluvy.

Tento rozsudek byl zajímavý především v tom, že samotné vyvěšení plakátu nevyvolalo konkrétní násilí, ale Soud zde zasáhl preventivně, aby k násilí a nenávisti vůbec nedošlo. Jednalo se také o zásadní rozhodnutí, ve kterém se čl. 17 Úmluvy přímo použil na náboženský fundamentalismus, a tím Soud jasně určil, že takové projevy nejsou Úmluvou chráněny.

Další případ, *İ.A. proti Turecku*,¹¹⁵ se týkal knihy, která zprostředkovala názory stěžovatele na filozofické a teologické problémy a za kterou byl

režim založený na šarii" odpověděl: „Samozřejmě, že se to stane, to se stane.“ Úryvek, volně přeloženo, In: *Gündüz proti Turecku*, § 11.

¹¹³ Rozsudek ESLP ze dne 16. 11. 2004, stížnost č. 23131/03. *Norwood proti Spojenému království*.

¹¹⁴ Na plakátu Britské národní strany byly vyobrazeny věže World Trade Center v plamenech s textem „pryč s islámem z Británie – chraňte Brity“ (přeloženo).

¹¹⁵ Rozsudek ESLP ze dne 13. 9. 2005, stížnost č. 42571/98. *İ.A. proti Turecku*.

stěžovatel vnitrostátními orgány obviněn z urážky boha, náboženství, proroka a svaté knihy, tedy v podstatě z trestného činu rouhání.¹¹⁶

ESLP postupoval se zřetelem ke stávající judikatuře,¹¹⁷ a tak pokud někdo projevuje své vyznání, musí rozumně očekávat, že bude vystaven určité míře kritiky a musí být tolerantní i k odmítnutí jeho víry a k šíření nepřátelských učení. Navíc, co se týče ochrany ve vztahu k útokům na náboženské přesvědčení, má zde stát určitou míru uvážení vzhledem k neexistenci jednotného názoru v evropském prostředí. Soud tak převážně zkoumal, zda odůvodnění soudů byla relevantní a dostatečná.

Projednávaná věc se však netýkala pouze komentářů, které urážely nebo provokovaly, ale kniha byla chápána jako hrubý útok mj. na náboženství a proroka islámu. I přes skutečnost, že ve společnosti existuje určitá míra tolerance, v tomto případě mohli muslimové legitimně pocítovat prostřednictvím knihy útok, a proto Soud rozhodl, že přijatá opatření byla nezbytná a nedošlo k porušení čl. 10 Úmluvy.

Za zásadní v rozhodování Soudu považují především okolnost, že projevem bylo zaútočeno na myšlenky a přesvědčení, které jsou pro danou náboženskou skupinu posvátné. Proto, s ohledem na doktrínu *margin of appreciation*, nemohlo být rozhodnuto, že vnitrostátní soudy překročily tento prostor pro uvážení a že omezení projevu nebylo dostatečně a řádně odůvodněno. Ovšem závěr Soudu nebyl jednomyslný, protože někteří soudci zastávali spíše liberálnější postoj a napadené výroky nepovažovali za dostatečně závažné, aby muselo dojít k zákazu distribuovat celou knihu.

Naopak ve věci *Erbakan proti Turecku*¹¹⁸ Soud shledal porušení čl. 10 Úmluvy, jelikož vnitrostátní soudy dostatečně neprokázaly důvodnost pro jeho omezení.

¹¹⁶ „... jen o tom přemýšlejte, všechna víra a všechna náboženství nejsou v podstatě nic jiného než představení, kde herci hrají role, aniž by věděli, o co jde. Všichni jsou slepě vedeni touto cestou. Vymyšlený bůh, ke kterému se lidé symbolicky připoutali, se nikdy neobjevil na jevišti. Vždy byl nucen mluvit skrz oponu. Lidem byly vymývány mozky těmito fantastickými příběhy. (...) Podívejte se na trojúhelník strachu, nerovnosti a nekonzistentnosti v Koránu; připomíná mi to žízalu. Bůh říká, že všechna slova jsou slova jeho posla. (...) Boží posel ale rychle prolomil půst pohlavním stykem, po večeři a před modlitbou. Mohamed nezakázal sexuální vztahy s mrtvou osobou nebo živým zvířetem.“ Úryvek, volně přeloženo, In: *Í.A. proti Turecku*, §§ 8 a 13.

¹¹⁷ Např. rozsudek ESLP ze dne 20. 9. 1994, stížnost č. 13470/87. *Otto-Preminger-Institut proti Rakousku*, § 47.

¹¹⁸ Rozsudek ESLP ze dne 15. 6. 2006, stížnost č. 59405/00. *Erbakan proti Turecku*.

Stěžovatel přednesl veřejný projev v období komunálních voleb v rámci předvolební kampaně své politické strany, který ale nebyl oficiálně zaznamenán.¹¹⁹ Na základě tohoto projevu byl odsouzen za podněcování k nenávisti z důvodu náboženství a rasy.

V tomto případě ESLP aplikaci čl. 17 Úmluvy nezvažoval. Pravděpodobně nepokládal tento projev za vyslovený se záměrem zneužít svobodu projevu k jednání odporující Úmluvě, a proto byl projev pod její ochranou a byla zkoumána především nezbytnost omezení. Pro zjištění nezbytnosti zásahu do svobody projevu bylo hlavní, zda toto omezení odpovídalo naléhavé sociální potřebě, zda bylo přiměřené legitimnímu cíli a zda jsou relevantní a dostatečné důvody, pro které vnitrostátní orgány projev omezily.¹²⁰ V tomto případě byly naplněny pouze dva požadavky, neboť důvody pro omezení projevu nebyly vnitrostátními soudy přesvědčivě a dostatečně stanoveny. Soud takto rozhodl nejen z důvodu, že vnitrostátní soudy zahájily trestní stíhání až po více než čtyřech letech od pronesení projevu, ale také přihlédl k osobě řečníka (stěžovatele), ke skutečnosti, že se jednalo o politický projev, který má svá specifika a k relevanci důkazu, na základě kterého byl odsouzen. Soud z těchto důvodů neposoudil projev jako hate speech, ale chápal jej spíše jako vizi a kritiku společnosti.

Z rozsudku nepřímě vyplývá, že pokud by soudy zahájily řízení včas, rozhodly na základě relevantních důkazů a řádně rozhodnutí odůvodnily, mohl případ u ESLP dopadnout naprosto odlišně. Tím myslím, že daný projev by byl pravděpodobně schopen naplnit předpoklady pro přímou aplikaci čl. 17 Úmluvy. ESLP totiž výslovně uvedl, že je nutné, aby se politici ve svých veřejných projevech vyhýbali šíření netolerance a nenávisti, avšak s ohledem na fungování politické debaty v demokratické společnosti musí být zásah do veřejného projevu odůvodněn naléhavou společenskou potřebou.¹²¹ Tento názor vyjadřuje také soudkyně Steiner ve svém nesouhlasném

¹¹⁹ „V této zemi již není dvanáct politických stran. Existují jen dvě, a to ta spravedlivá a ta nespravedlivá. Strana, která zastupuje spravedlivé, představuje víru mého bratra v Bingöl. Je to strana, která se jmenuje Refah. Kdo je na druhé straně? Ostatní. A kdo jsou ostatní? Všichni kromě Refahu jsou nespravedliví. Lze je považovat za jednu stranu. Protože jsou zamilovaní do nevěrných. Nejsou nezávislí. Získávají moc pod záštitou Západu, dostávají jeho pokyny, rozdrtí naše lidi. Všichni jsou lichváři, vykořisťovatelé, utlačovatelé, a navíc pokud opustíme islámský svět, budou Křesťani a nevěřící vytvářet zákony a ovládat i nás.“ Úryvek, volně přeloženo, In: *Erbakan proti Turecku*, § 11.

¹²⁰ *Erbakan proti Turecku*, § 55.

¹²¹ Tamtéž, § 64.

stanovisku, které je k rozhodnutí připojeno. Uvádí, že by se v tomto případě dalo přistoupit i k postupu dle čl. 17 Úmluvy, jelikož projev nenávisti vůči jednotlivci nebo skupině osob na základě náboženství by neměl požívat ochrany čl. 10 Úmluvy. Podle tohoto přístupu by byl projev prohlášen za neslučitelný s Úmluvou a nepožívající její ochrany a vůbec by se nepřistoupilo k posuzování oprávněnosti omezení. Otázkou tedy zůstává, zda postup dle čl. 10 odst. 2 byl pro tento případ správný, nebo měl být použit čl. 17 Úmluvy z důvodu závažnosti a ochrany společnosti a práv druhých.

Další dva případy se týkaly otázky migrace a jednalo se o rozhodnutí ve věci *Soulas a další proti Francii*¹²² a *Le Pen proti Francii*¹²³. Protože šlo v obou případech o problémy spojené s usazováním a integrací přistěhovalců v hostitelských zemích, o kterých byly v té době vedeny na evropské úrovni rozsáhlé debaty a nepanoval konsenzus, měly vnitrostátní orgány vysokou míru uvážení a Soud postupoval převážně jako v případě *Í.A. proti Turecku*. ESLP se snažil najít hranici mezi ochranou svobody projevu a mezi povinnostmi, které spolu se svobodou projevu vznikají. Obě rozhodnutí se navíc týkala jednoho státu – Francie – a mezi jejich vydáním bylo pouze pár let.

V případě *Soulas proti Francii* Soud určil, že sporné části v knize nebyly dostatečně závažné, aby odůvodňovaly použití čl. 17 Úmluvy. Jednalo se o knihu „Kolonizace Evropy“, která zdůrazňovala neslučitelnost evropské civilizace s tou islámskou v Evropě.¹²⁴

Několik pasáží z knihy představovalo negativní obraz určitých komunit a ESLP zdůraznil, že účelem zcela jistě bylo vyvolat u čtenáře pocit odmítnutí, povýšený použitím vojenského jazyka. Dokonce prohlášení těchto komunit za největšího nepřítele mělo přivést čtenáře k řešení, které autor prosazoval, a to konkrétně k etnické válce. Proto Soud rozhodl, že důvody vnitrostátních soudů byly dostatečné a relevantní, a tak byl zásah do svobody projevu nezbytný.

Druhý případ, *Le Pen proti Francii*, se týkal známého francouzského krajně pravicového politika, který se v rozhovoru nenávistně vyjádřil proti muslimům¹²⁵ a na základě těchto výroků byl odsouzen za podněcování

¹²² Rozsudek ESLP ze dne 10. 7. 2008, stížnost č. 15948/03. *Soulas a další proti Francii*.

¹²³ Rozsudek ESLP ze dne 20. 4. 2010, stížnost č. 18788/09. *Le Pen proti Francii*.

¹²⁴ „Řešení na tuto otázku lze nalézt pouze v případě, že vypukne etnická občanská válka. (...) Mladí muslimové na předměstí byli zapojeni do ‚rituálního znásilňování‘ mladých bílých dívek.“ Úryvky z knihy, volně přeloženo, In: *Soulas a další proti Francii*, § 43.

¹²⁵ „V den, kdy ve Francii nebudeme mít 5 milionů, ale 25 milionů muslimů, budou oni velet. A Francouzi budou chodit po chodnících se sklopenou hlavou a u zdi. Když tak neučiní,

k náboženské nenávisti. Vzhledem k tomu, že výroky byly proneseny v rámci veřejné debaty, bylo nutné posuzovat zásah do svobody projevu co nejpřísněji.

Postup byl v podstatě totožný s předchozím a Soud určil, že výroky stěžovatele byly schopny vytvořit negativní, a dokonce znepokojující obraz muslimské komunity jako celku. Shledal, že důvody vnitrostátních soudů pro odsouzení stěžovatele byly relevantní a dostatečné a uložená sankce nebyla nepřiměřená. Zásah do svobody projevu byl tedy nezbytný v demokratické společnosti, a proto ESLP posoudil stížnost jako zjevně neopodstatněnou.

Případ, ve kterém Soud prohlásil stížnost za nepřijatelnou jako neslučitelnou *ratione materiae* s Úmluvou, byl ve věci **Belkacem proti Belgii**¹²⁶. Jednalo se o přesvědčení vůdce a mluvčí organizace „Sharia4Belgium“, který byl odsouzen za podněcování k diskriminaci, nenávisti a násilí na základě výroků, které učinil ve videích na platformě YouTube.¹²⁷

Soud měl za to, že poznámky měly výrazně nenávistný obsah a že se stěžovatel prostřednictvím videí snažil vyvolat nenávist, diskriminaci a násilí proti všem nemuslimům. Takový útok považoval Soud za neslučitelný s hodnotami, na kterých je založena Úmluva, a tak projevy nemohly být pod její ochranou.

Rozdíl mezi tímto rozhodnutím a případem *Gündüz proti Turecku* je zásadní. V tomto případě totiž nešlo o pouhé hájení práva šaría jako v případě *Gündüz proti Turecku*. Zde byly proneseny přímo výroky, které směřovaly k odvrácení ustanovení čl. 10 Úmluvy od jeho skutečného účelu, a ty byly schopny vyvolat ve veřejnosti nenávist vůči osobám nemuslimského vyznání.

Naopak porušení práva stěžovatelů na svobodu projevu bylo shledáno v rozhodnutí **Ibragim Ibragimov a další proti Rusku**¹²⁸ a týkalo se vydání a šíření knihy a knižní sbírky kurdského učence Saida Nursiho. Tato díla byla využívána pro náboženské a vzdělávací účely v mešitách v Rusku a údajně

řeknou jim: „Co se na mě díváte? Chcete válku? (...) Když říkám lidem, že až bude ve Francii 25 mil. muslimů, budeme si muset my Francouzi dávat pozor, oni často odpovídají: Ale to musíme už dnes, pane Le Pen. A mají pravdu.“ Úryvek, volně přeloženo, In: *Le Pen proti Francii*.

¹²⁶ Rozsudek ESLP ze dne 20. 7. 2017, stížnost č. 34367/14. *Belkacem proti Belgii*.

¹²⁷ Ve videích se objevovaly výroky týkající se nemuslimů a práva šaría a stěžovatel pomocí nich vyzýval diváky, aby přemohli nemuslimy, naučili je lekci a bojovali proti nim. „Musíme bojovat proti těmto nevěřícím, Alláhu. Pojd'me tedy bojovat proti těmto nevěřícím.“ Úryvek, volně přeloženo, In: *Belkacem proti Belgii*, § 4.

¹²⁸ Rozsudek ESLP ze dne 28. 8. 2018, stížnosti č. 1413/08, 28621/11. *Ibragim Ibragimov a další proti Rusku*.

měla podněcovat k nenávisti na základě náboženství, protože chápala a označovala věřící jako nadřazené vůči nevěřícím.

Soud k aplikaci čl. 17 Úmluvy nepřistoupil, jelikož nepovažoval za natolik zřejmé, že se projevy snažily odvrátit čl. 10 Úmluvy od svého skutečného účelu, a postupoval podle čl. 10 odst. 2 Úmluvy. Otázku zákonnosti Soud v podstatě neposuzoval a ponechal ji otevřenou s odůvodněním, že se námitky stěžovatelů týkají především otázek spojených s posouzením přiměřenosti a nezbytnosti zásahu a již tradičně se zaměřil především na tento poslední krok testu.

ESLP na základě dosavadní judikatury dospěl k závěru, že k porušení čl. 10 Úmluvy v tomto případě došlo. Rozhodl tak především proto, že v řízeních před vnitrostátními soudy nebyla dodržena rovnost zbraní, neboť byla bez řádného odůvodnění odmítnuta téměř veškerá argumentace, která byla ve prospěch stěžovatelů. Také byly závěry soudů učiněny pouze na základě znaleckých posudků, které ovšem nebyly vhodně provedeny.

Vzhledem k tomu, že byl čl. 10 Úmluvy porušen z důvodu procesního pochybení, vyjádřil se Soud i k projevu jako takovému. Zdůraznil, že je nutné rozlišovat mezi hate speech, tedy projevem, který nějakým způsobem podněcuje k nenávisti vůči jednotlivci nebo skupině osob na základě určitého znaku (zde na základě náboženství), a mezi projevem vyjadřujícím názory, které sice mohou někoho urazit, ale cílem není šířit nenávist a podněcovat k ní.¹²⁹ V tomto rozhodnutí byla také snaha o určení hranice, kdy se jedná o Úmluvou chráněný projev a kdy nikoliv. Přestože daná díla podporovala myšlenku nadřazenosti muslimů a využívala vojenské metafory, v celkovém kontextu nebyla urážlivá vůči nemuslimům a nesnažila se ostatní podněcovat k násilí a nenávisti vůči nim. Skutečnost, že záměrem bylo přesvědčit čtenáře, aby se přidali k tomuto náboženskému směru, nestačí k odůvodnění omezení a zákazu. Z toho vyplývá, že i pokud by nedošlo k procesním vadám, nebylo by pravděpodobně rozhodnuto jako v případě *Ī.A. proti Turecku* nebo *Belkacem proti Belgii*, ve kterých byla zřejmá snaha o podněcování k nenávisti a násilí.

Ač jsem v úvodu celé této kapitoly určila, že rozhodnutí v podkapitolách budu řadit podle data vydání, v tomto dalším případě udělám výjimku. Na závěry v rozhodnutí *Ibragim Ibragimov a další proti Rusku* totiž navázalo a vycházelo z nich v současné době velmi čerstvé rozhodnutí *Náboženská*

¹²⁹ Což je v souladu s klíčovým, ve většině rozhodnutích citovaným, rozhodnutím *Han-dyside proti Spojenému království*. I v této práci je na tento judikát, a na známé vymezení projevů, několikrát odkazováno.

komunita svědků Jehovových proti Ázerbájdžánu¹³⁰. Šlo o náboženské společenství, které žádalo o povolení k dovozu náboženské literatury, kterou využívalo pro svou potřebu. Povolení sice bylo uděleno, ale byl povolen dovoz pouze některých titulů a zbývající nebylo možno importovat kvůli jejich nepřátelskému vyznění vůči jiným náboženstvím.¹³¹

Toto rozhodnutí téměř kopíruje rozhodování Soudu v případě *Ibragim Ibragimov a další proti Rusku*, protože i zde byla sporná zákonnost zásahu, ale tato otázka zůstala otevřená s ohledem na posuzování dalších kroků testu. ESLP se zaměřil převážně na zvážení, zda tak závažný zásah do svobod projevu jako je zákaz dovozu byl slučitelný s Úmluvou a zda vnitrostátní soudy uvedly dostatečné a relevantní důvody pro takové omezení.

ESLP musel rozhodnout, že došlo k neoprávněnému zásahu do svobody projevu, jelikož soud prvního stupně vycházel převážně ze znaleckého posudku a hodnotil pouze samostatné úryvky bez zjištění, jaký cíl tyto úryvky sledují a bez posouzení v celkovém kontextu knih. Vnitrostátní soudy nepostupovaly v souladu s judikaturou ESLP a dostatečně neodůvodnily zásah do svobody projevu.

Poslední vybrané rozhodnutí týkající se náboženství je ve věci *Tagiyev a Huseynov proti Ázerbájdžánu*¹³². Šlo o odsouzení stěžovatelů za podněcování k náboženské nesnášenlivosti na základě vydaného článku, který obsahoval rozbor a srovnání západních a východních hodnot a vyjádření k islámskému náboženství.¹³³

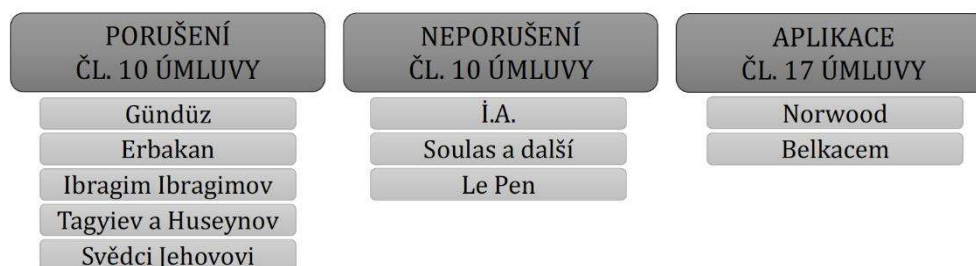
¹³⁰ Rozsudek ESLP ze dne 20. 2. 2020, stížnost č. 52884/09. *Náboženská komunita svědků Jehovových proti Ázerbájdžánu*.

¹³¹ Prvoinstanční soud rozhodoval na základě znaleckého posudku k textu dokumentů, který uváděl mj.: „Na straně 64 knihy nazvané „Co skutečně Bible učí?“ se tvrdí, že jiná náboženství, která nesouhlasí s názory Jehovových svědků byly vytvořeny pod vlivem Satana. Učení za náboženským účelem, které člověk trpí po smrti, je bezpochyby považováno za satanské. Autor tvrdí, že každý, kdo se hlásí k falešnému náboženství, by ho měl okamžitě opustit a přijmout Jehovu. Tvrdí se, že vánoční svátky nejsou správné, a že to bylo začleněno z modlářství. Dále je třeba poznamenat, že křesťanské chápání víry v kříž není správné.“ Úryvek, volně přeloženo, In: *Náboženská komunita svědků Jehovových proti Ázerbájdžánu*, § 10.

¹³² Rozsudek ESLP ze dne 5. 12. 2019, stížnost č. 13274/08. *Tagiyev a Huseynov proti Ázerbájdžánu*.

¹³³ „Člověk, který uctívá Ježíše Krista, nikdy nebude uctívát proroka Mohameda. Ve srovnání s Ježíšem Kristem, otcem válečných fatva, je prorok Mohamed jednoduše děsivým tvorem. V nejlepším případě by islám v Evropě postupoval malými demografickými

Soud výslovně uvedl, že nic nenaznačuje, že byl daný článek namířen proti základním hodnotám Úmluvy, jako například ve věci *Belkacem proti Belgii*, a proto nepostupoval dle čl. 17 Úmluvy. Danou věc posuzoval jako v případě *Ī.A. proti Turecku*, jelikož i zde byl prostor pro uvážení států rozšířen. Soud rozhodl, že došlo k porušení čl. 10 Úmluvy a že odsouzení stěžovatelů bylo nepřiměřené a neodůvodněné. Vnitrostátní orgány totiž dostatečně neuvedly, na jakém základě rozhodly o nezbytnosti omezení, když publikovaný článek zcela zjevně pouze srovnával různé hodnoty a přispěl tím k debatě o otázce veřejného zájmu, konkrétně o úloze náboženství ve společnosti. Soud nepopíral, že některé poznámky v článku mohly být chápány jako podněcovající a útočné, ale bylo na vnitrostátních orgánech, aby provedly komplexní posouzení a dostatečně odůvodnily svůj postup, což se nestalo. Výroky byly navíc posuzovány samostatně, a nikoliv se zřetelem na kontext celého článku.

Obr. 1: Podněcování k náboženské nesnášenlivosti

V případech týkajících se projevů, které mohly nějakým způsobem podněcovat k náboženské nesnášenlivosti, lze spatřit zásadní problém. Vzhledem k tomu, že smluvní státy mají v této oblasti širší prostor pro uvážení, jelikož není možné vytvořit jednotný přístup pro všechny smluvní státy Úmluvy, posuzuje Soud většinou pouze kvalitu odůvodnění zásahu do svobody projevu. Ve většině případech došel k tomu, že soudy možná sledovaly legitimní cíle a zasahovaly do svobody projevu v souladu se zákonem, ale odůvodnění tohoto zásahu bylo buď nedostačující, nebo založeno na nevhodných důkazech. Domnívám se, že pokud by státy dostatečně a řádně odůvodňovaly omezení svobody projevu a vždy jej podložily relevantními důkazy, Soudu by

kroky. A možná by byla země, ve které by byl islám zastoupen několika jednotlivci nebo teroristy žijícími v inkognitu.“ „Historicky, přinejmenším v naší poslední historii, vycházely „upřímné“ vztahy ázerbájdžánských hlav států k islámu převážně z upřímných „vládnoucích“ zájmů. Muslimové pro ně vždy byly jednou z překážek, které bylo třeba odstranit a jejich význam byl pouze jako volební vrstva.“ Úryvky z článku, volně přeloženo, In: Tagiyev a Huseynov proti Ázerbájdžánu, § 8.

nezbývalo nic jiného než s omezením souhlasit, jako v případech *Ī.A. proti Turecku, Soulas a další proti Francii* nebo *Le Pen proti Francii*, ve kterých vnitrostátní orgány dostatečně prokázaly nezbytnost omezení. Proto je pro Soud problematické zaujmout konkrétní stanovisko k takovýmto výrokům a určit přesnou hranici, které projevy je možno legitimně omezit a které již nikoliv. Nelze proto ani s jistotou určit, zda je judikatura týkající se náboženských projevů předvídatelná.

Na druhou stranu, pokud se v některém případě jednalo o přímé podněcování a šíření nenávisti na základě náboženství, Soud takový projev nepovažoval za hodný ochrany bez ohledu na jakékoliv jiné okolnosti. Hranici spatřuji v přímém, jasném a promyšleném projevu, který bez větších pochybností mohl být vnímán jako útok proti skupině osob a byl by schopen v široké veřejnosti vyvolat nenávist proti dané skupině na základě náboženství, proto mu nenáleží ochrana Úmluvy.

5.2.2 Omlouvání terorismu

V této podkapitole se nacházejí rozsudky týkající se rozmanitých forem projevů. Jsou zde zařazeny rozsudky, ve kterých se jednalo o umělecký projev v podobě karikatury, o politický veřejný projev, o veřejnou podporu teroristické organizaci nebo o psané projevy ve formě článků v novinách, které nějakým způsobem souvisely s omlouváním terorismu nebo šířením teroristické propagandy.

Prvním z nich je rozhodnutí *Leroy proti Francii*¹³⁴, ve kterém šlo o karikaturu věží *World Trade Center* ze dne 11. 9. 2001 s titulkem „*We all dreamt of it. Hamas did it.*“¹³⁵, který parodoval reklamní slogan slavné značky Sony.

ESLP určil, že daný projev nespadá do rozsahu projevů, které by byly z ochrany Úmluvy vyloučeny čl. 17, a tak postupoval podle čl. 10 odst. 2. Z pětistupňového testu bylo třeba především posoudit, zda byl zásah v demokratické společnosti nezbytný. Při zkoumání oprávněnosti zásahu do svobody projevu Soud nehodnotil význam titulku k dané karikatuře, ale zaměřil se pouze na jeho jazykový výklad a usoudil, že výběrem jazyka stěžovatel souhlasně komentoval násilí páchané na tisících civilistech, a tím také snížil důstojnost obětí. Datum vzniku a zveřejnění byly další faktory, které ovlivnily rozhodnutí ESLP, jelikož kresba byla vytvořena v den útoku na věže a publikována dva dny po útoku. Publikace kresby byla považována jako schopná

¹³⁴ Rozsudek ESLP ze dne 9. 9. 2008, stížnost č. 36109/03. *Leroy proti Francii*.

¹³⁵ „*Všichni jsme o tom snili. Hamas to udělal.*“

vyvolat ve společnosti násilí, a proto byl zásah do svobody projevu nezbytný, opatření nebyla nepřiměřená sledovaným legitimním cílům, a do svobody projevu tak bylo zasaženo oprávněně.

Titulek byl parodií na slogan známé značky, což také podporovalo stěžovatelovu obhajobu, že cílem nebylo schvalovat teroristický čin, vysmívat se obětem nebo podněcovat k nenávisti, ale pouze vyjádřit, ač nevhodným způsobem, svůj negativní postoj k americkému životu. Závěrem, ke kterému se v tomto případě Soud uchýlil, tak byla omezena satira a karikatura, což jsou běžné prostředky, které se využívají v médiích. Tento rozsudek tak značně zúžil svobodu tvorby v tomto prostředí, protože byla stanovena velmi slabá hranice mezi satirickou kritikou a podezřením z obhajování terorismu, tedy mezi projevem, který požívá ochranu čl. 10 Úmluvy, a projevem, který by pravděpodobně pod tuto ochranu nespadal.

Další dvě rozhodnutí jsou si podobná, jednak tím, že obě nějakým způsobem obsahovala propagandu teroristické skupiny nebo separatistické organizace, ale také tím, že v obou případech ESLP rozhodl, že bylo do svobody projevu neoprávněně zasaženo. V případě *Faruk Temel proti Turecku*¹³⁶ kritizoval stěžovatel na tiskové konferenci zásah Spojených států amerických v Iráku a uvěznění vůdce teroristické organizace.¹³⁷ ESLP posuzoval zásah do svobody projevu na základě čl. 10 odst. 2 Úmluvy a za problematické považoval nejen určení nezbytnosti zásahu, ale také vyvstaly otázky ohledně zákonnosti. S ohledem na závěr, ke kterému Soud dospěl v rámci posouzení nezbytnosti, nebylo nutné zabývat se podrobně zkoumáním zákonnosti.

Stěžovatel zde vystupoval jako politický aktér a jako člen opoziční politické strany a prezentoval její názory na aktuální otázky týkající se veřejného zájmu. ESLP zdůraznil, že politický projev je zvláště cenný a meze přípustné

¹³⁶ Rozsudek ESLP ze dne 1. 2. 2011, stížnost č. 16853/05. *Faruk Temel proti Turecku*.

¹³⁷ Stěžovatelův projev obsahoval například tato prohlášení, která jsou volně přeložena: „*Náš svět a lidstvo čelí nové válce, mezinárodní kapitalistické síly zbraní a ropy a síly pronajatých vojsk chtějí zahájit válku, aby zvýšily svůj zisk. (...) Tento válečný blok vedený Spojenými státy americkými se snaží obsadit region a jeho bohatství. (...) Tyto síly, které pohrdají lidskými právy, mezinárodním právem a všemi současnými lidskými hodnotami, také chtějí naši zemi vtáhnout do této války. (...) Čtyřletá vazba generálního prezidenta PKK, Abdullah Öcalan, v osamělém vězení (...) a skutečnost, že za posledních sedm týdnů mu nebylo dovoleno setkat se se svými právníky ani se svou rodinou (...) představuje důvod k obavám o udržitelnosti občanského mírového a demokratického hnutí. (...) Tato praxe osamělého uvěznění je nepřijatelná, pokud jde o lidská práva a všeobecné zásady.*“ In: *Faruk Temel proti Turecku*, § 8.

kritiky jsou v takovém projevu širší.¹³⁸ Prohlášení jako celek Soud nepovažoval za projev ospravedlňující násilí, či dokonce propagující teroristickou organizaci, a proto nemohlo dojít k přímé aplikaci čl. 17 Úmluvy. Odsouzení stěžovatele bylo nepřiměřené a nesledovalo naléhavou společenskou potřebu, a z tohoto důvodu bylo do svobody projevu zasaženo neoprávněně.

V rozhodnutí *Stomakhin proti Rusku*¹³⁹ se jednalo o několik článků, ve kterých stěžovatel jako novinář ostře kritizoval ruskou vládu a příslušníky ruské armády a vyjadřoval podporu čečenskému separatistickému hnutí.¹⁴⁰

Postup dle čl. 17 Úmluvy Soud zavrhl, jelikož nebylo z projevů možné okamžitě určit ohrožení hodnot, na kterých je Úmluva založena. Předmětná vyjádření Soud rozdělil do tří skupin a v těchto skupinách odděleně posuzoval nezbytnost zásahu do svobody projevu. Závěrem bylo, že vnitrostátní orgány ve vztahu k několika prohlášením neprokázaly přesvědčivě naléhavou sociální potřebu zásahu do svobody projevu a že zásah nebyl nezbytný v demokratické společnosti, byť některé z nich podněcovaly k násilí a nenávisti.

Přestože by se tento přístup, ve kterém Soud posuzoval výroky odděleně v několika skupinách, mohl zdát problémový, dle mého názoru byl díky tomuto rozdělení ESLP schopen mnohem přesněji vystihnout a odůvodnit, zda byl zásah nezbytný, což s ohledem na různorodost a četnost článků nebylo vůbec jednoduché. V těchto projevech bylo zvláště důležité zabývat se mezi přijatelné kritiky a kontextem vydání jednotlivých článků. Některá prohlášení byla považována za neslučitelná s hodnotami, na kterých je Úmluva založena, naopak některá vyjádření nepřekročila přípustnou mez kritiky, a proto zásah nesledoval *pressing social need*. ESLP po podrobném zkoumání jednotlivých projevů došel k závěru, že omezení svobody projevu nebylo v tomto případě v demokratické společnosti nezbytné, a to i když některé výroky považoval za hate speech. Mám za to, že pokud by některý z projevů byl posuzován v samostatné stížnosti, mohlo by nastat, že by byla stížnost s odkazem na zneužití práva prohlášena za nepřipustnou. Zde ale, v kontextu několika výroků a článků, převážila ochrana svobody projevu a svobodná debata o otázkách veřejného zájmu.

¹³⁸ *Castells proti Španělsku*, § 43.

¹³⁹ Rozsudek ESLP ze dne 9. 5. 2018, stížnost č. 52273/07. *Stomakhin proti Rusku*.

¹⁴⁰ „Rusko jasně prokázalo, že je ve válce a trvale v nebezpečí zasažení odvetnými údery, protože jeho vládcí spáchali zoufalý útok na suverénní stát a zabíjejí tam nevinné civilisty. Izápadní společenství je nuceno přiznat, že Putinovo Rusko vede válku zaměřenou na fyzické vyhlazení Čečenců jako etnické skupiny.“ Úryvek z článků, volně přeloženo, In: *Stomakhin proti Rusku*, § 8.

V rozhodnutí *Roj TV A/S proti Dánsku*¹⁴¹ ESLP dospěl k závěru, že je stížnost neslučitelná *ratione materiae* s ustanoveními Úmluvy. Stěžovatelkou byla společnost, která v rámci svých programů v televizi podpořila stranu PKK, která byla klasifikována jako teroristická organizace.¹⁴²

ESLP v daném rozsudku uvádí, že vnitrostátní orgány důkladně posoudily důkazy, které měly k dispozici a provedly dostatečná opatření, ve kterých zohlednily stěžovatelčinu svobodu projevu. ESLP nezjistil žádné okolnosti, které by naznačovaly, že vnitrostátní soudy nezakládají svá zjištění na přijatelném posouzení relevantních skutečností. Při posuzování přihlédl také k povaze vysílaných programů, jelikož názory se šířily prostřednictvím televizního vysílání k širokému publiku. Navíc se týkaly přímo problému, který je v moderní evropské společnosti aktuální, a to terorismu a projevů souvisejících s terorismem obhajujících používání násilí. Na základě tohoto bylo rozhodnuto, že stěžovatelka se pokoušela využít čl. 10 Úmluvy k cíli, který je zjevně v rozporu s hodnotami Úmluvy, proto byla stížnost prohlášena za nepřijatelnou.

V tomto případě byl přímo aplikován čl. 17 Úmluvy, jelikož projev, který podporuje terorismus a tím schvaluje a podněcuje k násilí, nespadá pod ochranu čl. 10 Úmluvy. Velkou roli hrála skutečnost, že tato podpora byla vyjádřena v televizi, což má široký dopad na společnost. Jsem toho názoru, že v případě postupu podle čl. 10 odst. 2 Úmluvy a použití pětistupňového testu, by tato okolnost byla zohledněna v posledním kroku a Soud by rozhodl o oprávněnosti zásahu do svobody projevu.

V současnosti pravděpodobně nejnovější rozhodnutí, které jsem do této kategorie zařadila, je rozhodnutí ve věci *Altıntaş proti Turecku*¹⁴³. Rozhodnutí se zabývalo publikací článku, ve kterém stěžovatel popisoval dřívější události a údajně oslavoval a omlouval zločiny a zločince, když označil povstalice za modly a oběti.¹⁴⁴ Soud s ohledem na stávající judikaturu považoval

¹⁴¹ Rozsudek ESLP ze dne 17. 4. 2018, stížnost č. 24683/14. *Roj TV A/S proti Dánsku*.

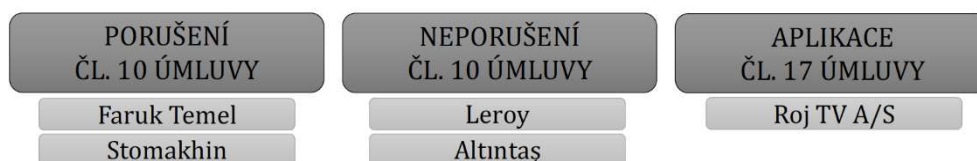
¹⁴² Společnost se také pokusila prostřednictvím svého kanálu ospravedlnit ozbrojený boj vedený PKK a hrála roli při podněcování násilných konfrontací mezi osobami tureckého a kurdského původu v Turecku a při zvyšování napětí mezi Turky a Kurdy žijícími v Německu. In: *Roj TV A/S proti Dánsku*, §§ 2–5.

¹⁴³ Rozsudek ESLP ze dne 10. 3. 2020, stížnost č. 50495/08. *Altıntaş proti Turecku*.

¹⁴⁴ Článek pojednával o událostech, které se staly v roce 1972. Tehdy členové nelegální organizace vzali jako rukojmí tři Brity, kteří se nacházeli na vojenské základně NATO, s cílem, aby zabránili trestu smrti jiných členů těchto organizací. Po pár dnech bylo místo, kde se rukojmí nacházeli, nalezeno policií, ale při vyjednávání

za nutné posuzovat všechny vedlejší faktory a článek v celkovém kontextu, nikoliv izolovaně jen některé výroky. Jelikož byl článek zveřejněn na výročí dané události a v místě, kde je zřejmé, že je toto téma stále citlivé, považoval Soud omezení tohoto projevu za nezbytné a odůvodněné. Článek byl ve vypjaté společnosti schopen působit jako omlouvání nebo ospravedlňování násilí a lidé souznící s povstalcí by mohli nabýt dojmu, že takovéto jednání je správné a mohlo by se pro ně stát vzorem. Z těchto důvodů ESLP rozhodl, že do čl. 10 Úmluvy bylo zasaženo oprávněně a že opatření, která vnitrostátní soudy provedly, byla relevantní a odůvodněná.

Rozhodnutí považuji za nesprávně posouzené a domnívám se, že mělo být rozhodnuto o neoprávněném zásahu do svobody projevu a o porušení čl. 10 Úmluvy. Ačkoliv ESLP zdůraznil, že musí být prohlášení posuzována v celkovém kontextu, myslím si, že pokud by byly skutečně zohledněny všechny okolnosti a výroky, nedospěl by Soud k tomuto závěru. I když byli povstalci označeni za „idoly mladých lidí“, nikde nebyl výslovně vyjádřen souhlas s jejich činy a ani vnitrostátní soudy toto ve svých rozhodnutích neprokázaly. Nesouhlas se závěrem ESLP k čl. 10 Úmluvy vyjádřili také dva soudci v připojeném stanovisku a uvedli mimo jiné, že „Členové skupiny jsou vyliční jako oběti, použití slova ‚masakrované‘ znamená, že byli bezmocní a že jejich zabití bylo nelegitimní a příliš brutální. Celkový pozitivní tón je posílen zdánlivě faktickými informacemi o tom, že členové skupiny zůstávají hrdiny mezi mladými lidmi. Je však třeba rovněž poznamenat, že toto prohlášení nijak nenaznačuje, že žadatel schvaloval zabití rukojmí, ani neobsahuje žádné přímé podněcování k provádění podobných násilných akcí proti civilistům nebo policii. Z pouhého přečtení textu, který využily vnitrostátní soudy tak nelze přiměřeně odvodit, že autor toto zamýšlel.“¹⁴⁵

Obr. 2: Omlouvání terorismu

Pokud bych v projevech, které nějakým způsobem omlouvají terorismus nebo podporují teroristické organizace, chtěla najít hranici, kdy projev spadá pod čl. 10 Úmluvy a kdy již pod ochranou Úmluvy není, je zřejmé, že pokud byly

došlo ke střelbě a téměř všichni povstalci byli zastřeleni. In: *Altıntaş proti Turecku*, §§ 6–10.

¹⁴⁵ Přeloženo, In: *Altıntaş proti Turecku*, § 10 odlišného stanoviska.

projevy sympatie teroristickým organizacím přímo, a podporováno tak násilí a podněcování k nenávisti, použije ESLP postup dle čl. 17 Úmluvy. ESLP je v tomto rozhodování týkající se přímého vyjádření konzistentní, i v předchozí podkapitole byl čl. 17 Úmluvy aplikován, pokud šlo o přímý útok či přímou hrozbu pro demokratickou společnost.

V opačném případě je více než nutné zkoumat všechny faktory, jako třeba místo a čas pronesení projevu, a podrobně vykládat jednotlivá vyjádření a úmysl autora. Je nutné rozpoznat, zda projev pouze kritizuje danou skutečnost, či se jí snaží zesměšnit, anebo projevem vyjadřuje svou náklonost k teroristickým organizacím či událostem. Často hraje hlavní roli prostředí, ve kterém byl projev pronesen, popřípadě v jaké době jej autor pronesl. Například v rozhodnutí *Leroy proti Francii* byla doba zveřejnění kresby jednou z podstatných okolností pro rozhodnutí. Přesto se závěrem nesouhlasím, jelikož se domnívám, že měl Soud rozhodnout o porušení svobody projevu. Daná kresba a připojený titulek neměly být považovány za hate speech, ale Soud měl posuzovat kresbu i titulek v kontextu a jako celek. Na druhou stranu v případě *Faruk Temel proti Turecku* bylo zásadní, že se jednalo o politický projev, který má svá specifika, a že byly kritizovány aktuální problémy, proto nebyl legitimní důvod pro omezení takového projevu.

5.2.3 Revizionistické projevy

Revizionistické projevy, tedy projevy, které nějakým způsobem popírají historické skutečnosti, rozdělil Soud v rozhodnutí *Lehideux a Isorni proti Francii* na dvě skupiny: „*existuje kategorie jasně prokázaných historických faktů, jako je holocaust, jejichž popírání či zpochybňování by mělo být vyřazeno z ochrany čl. 10 klauzulí zakotvenou v čl. 17 Úmluvy*“.¹⁴⁶

Na stížnosti v první skupině, které se týkaly omezení projevů, jelikož popíraly holocaust nebo nacistické zločiny, buď aplikoval ESLP přímo čl. 17 Úmluvy a prohlásil je za neslučitelné *ratione materiae* s Úmluvou, nebo při výkladu čl. 10 odst. 2 Úmluvy spoléhal na čl. 17 a využil jej k posílení svého závěru o nezbytnosti zásahu.

Druhá skupina se vztahuje k projevům, které se týkaly ostatních historických událostí, jejichž popírání není rovnou vyřazeno z ochrany Úmluvy na základě čl. 17, pravděpodobně z důvodu buď jejich menší závažnosti, nebo nejsou jasně prokázány jako skutečnosti v první kategorii. V těchto případech by měl Soud aplikovat pětistupňový test a zjišťovat podmínky pro omezení dle čl. 10 odst. 2 Úmluvy.

¹⁴⁶ *Lehideux a Isorni proti Francii*, § 47.

První a již několikrát zmiňované rozhodnutí je *Lehideux a Isorni proti Francii*, ve kterém stěžovatelé údajně veřejně podporovali a hájili válečné zločiny tím, že oslavovali úspěchy Phillippe Pétaina.¹⁴⁷ ESLP rozhodoval pomocí pětistupňového testu, ale zohlednil v něm také použití čl. 17 s ohledem na všechny okolnosti případu. Z testu vyplynulo, že zásah do svobody projevu nebyl nezbytný a přiměřený v demokratické společnosti, tím pádem došlo k porušení svobody projevu zaručené čl. 10 Úmluvy.

Úvahy Soudu se opět dotýkají rozlišování hranice mezi projevy, které nejsou chráněny čl. 10 Úmluvy, a které pod jeho ochranou jsou. Proč nebyl a nemohl být použit čl. 17 Úmluvy odůvodňuje ESLP tím, že ve zveřejněném inzerátu byl pouze uveden historický názor stěžovatelů, který ale nebyl zaměřen na popření válečných zločinů. Je nutné rozlišovat mezi ospravedlnováním pronacistického režimu, což by bylo proti hodnotám, na kterých je Úmluva založena, a obranou konkrétního člověka. Stěžovatelé se přímo v textu od „nacistických krutostí a perzekucí“ distancovali a jejich cílem nebylo ospravedlnování konkrétní politiky či režimu, ale usilovali o znovuotevření případu maršála Pétaina a navrácení mu cti, což je považováno za legitimní cíl. ESLP tímto zdůraznil, že v demokratické společnosti je důležitá historická debata i o veřejné osobnosti, vůči níž byly a mohou být vyjádřeny odlišné názory, jak tomu bylo právě v případě Philippe Pétaina.

ESLP dále poznamenává, že k událostem, které byly uvedeny v inzerátu, došlo před více než čtyřiceti lety. I když prohlášení jako takové je schopno znovuotevřit diskusi a navodit vzpomínky na minulé utrpení, plynutí času způsobuje, že není vhodné zabývat se těmito poznámkami se stejnou závažností jako by k nim došlo před deseti nebo dvaceti lety.¹⁴⁸ Přestože plynutím času události ztrácejí na intenzitě a citlivosti, domnívám se a zároveň i doufám, že tento argument o plynutí času nemůže být považován za rozhodující. Časem bychom totiž mohli dospět k názoru, že po určité době je možné zpochybňovat nebo ospravedlňovat jakékoliv jednání. Ani všichni soudci, kteří v dané věci rozhodovali, nesouhlasili se závěrem, ke kterému se uchýlil Soud.

Ve věci *Garaudy proti Francii*¹⁴⁹ dospěl Soud k opačnému závěru. Případ se týkal knihy, ve které stěžovatel mj. uváděl, že skutečnost

¹⁴⁷ Tato podpora měla být představována tím, že zveřejnili v časopise jednostránkovou reklamu s názvem „*Lidé z Francie, máte krátké vzpomínky*“ velkými písmeny, pod níž se objevila malá kurzíva „*Philippe Pétain, 17. června 1941*“. Text končil výzvou pro čtenáře, aby napsali Asociaci pro obranu paměti maršála Pétaina a Národní asociaci Pétain-Verdun. In: *Lehideux a Isorni proti Francii*, § 10.

¹⁴⁸ *Lehideux a Isorni proti Francii*, § 55.

¹⁴⁹ Rozsudek ESLP ze dne 24. 6. 2003, stížnost č. 65831/01. *Garaudy proti Francii*.

systematického a masivního vyhlazování Židů je podvod, zpochybnil počet židovských obětí, jejich příčinu úmrtí, samotnou existenci plynových komor a kritizoval politiku a činnost státu Izrael a Židů obecně. Stěžovatel nejenže zpochybnil tato historická fakta, ale také okolnosti a podmínky, za nichž byla tato fakta zkoumána.¹⁵⁰

Soud využil oba výše zmiňované postupy. Co se týče popírání holocaustu a ospravedlňování nacistických činů, poukázal Soud na to, že podněcování k nenávisti vůči Židům a popírání zločinů proti lidskosti představuje jednu z nejzávažnějších forem rasového hanobení, proto nemůže být takový projev slučitelný s demokracií a lidskými právy. Odkazoval na rozhodnutí ve věci *Lehideux a Isorni proti Francii*, ve kterém Soud stanovil, že popírání holocaustu je vyňato z ochrany Úmluvy. Takovýto projev nepopíratelně porušuje čest a pověst celé židovské komunity, a tak se stěžovatel v souladu s čl. 17 Úmluvy nemůže dovolávat její ochrany. Ohledně kritiky Izraele a celého židovského národa využil Soud druhý postup, jelikož tentokrát projev spadal pod ochranu čl. 10 Úmluvy, avšak vzhledem k celkovému vyznění Soud rozhodl, že zásah do svobody projevu byl nezbytný a v souladu s čl. 10 odst. 2 Úmluvy.

Další rozhodnutí se netýkalo popírání holocaustu, ale stěžovatel veřejně popíral arménskou genocidu.¹⁵¹ Jedná se o rozhodnutí *Perinçek proti Švýcarsku*¹⁵².

Co se týče použitelnosti čl. 17 Úmluvy, ESLP zde chápání a aplikaci tohoto článku významně posunul. Uvedl, že čl. 17 Úmluvy by měl být aplikován pouze výjimečně a v extrémních případech, tzn. tehdy, kdy je naprosto zřejmé, že záměr výroků je v rozporu se smyslem a hodnotami Úmluvy. Proto postupoval dle čl. 10 odst. 2 Úmluvy. Stěžejní bylo rozhodnout, zda byl zásah nezbytný v demokratické společnosti.

Zásadní bylo posouzení, zda je možné považovat popírání genocidy s popíráním holocaustu, nikoliv ale odpovědět, zda události, které se staly arménskému obyvatelstvu v letech 1915–1918, byly genocidou, tím by totiž Soud podával závazný výklad dějin a k tomu není oprávněn. Ohledně popírání genocidy mezi státy nepanuje shoda. Jsou státy, které popírání genocidy

¹⁵⁰ Stěžovatel dále pochyboval o samotné existenci holocaustu a domníval se, že Židé si domysleli realitu a rozsah genocidy pouze pro finanční zisk. In: *Garaudy proti Francii*.

¹⁵¹ Stěžovatel jako předseda turecké levicové politické strany na veřejných vystoupeních po Švýcarsku prohlašoval, že arménská tragédie v letech 1915–1918 nebyla genocidou.

¹⁵² Rozsudek ESLP ze dne 15. 10. 2015, stížnost č. 27510/08. *Perinçek proti Švýcarsku*.

vůbec netrestají, a naopak takové státy, které kriminalizují popírání všech událostí, které lze podřadit pod pojem genocidy. Nejedná se o takový historický fakt, který by byl konzistentně trestán jako právě holocaust, proto není možné postupovat obdobně jako v případě *Garaudy proti Francii*, a to mj. na základě rozhodnutí *Lehideux a Isorni proti Francii*.

ESLP přihlédl k celkovému kontextu případu a došel k závěru, že daný projev je projevem politickým, takže je možné u něj tolerovat jistou míru zveličování. Dále také určil, že dané výroky nevyzývaly k násilí a netoleranci a nebylo z nich patrné ani cílené pohrdání oběťmi arménské tragédie, proto tyto projevy vůbec nepovažoval za hate speech. V neposlední řadě nemohlo být dle ESLP přehlíženo plynutí času, protože se daná tragédie stala před více než 90 lety, a tak tyto projevy údajně nemohly vyvolat emoce o stejné intenzitě jako v minulosti, zvláště když je již většina přímých obětí po smrti.

Toto rozhodnutí ESLP je podle mě jedno z nejkontroverznějších v celé jeho rozhodovací praxi. Švýcarsko se zde rozhodlo daný čin stíhat, jelikož považuje popírání genocidy za trestný čin. ESLP do jeho rozhodnutí zasáhl, ač by takové rozhodnutí měl nechat na vnitrostátních orgánech v souladu s rozšířeným prostorem pro uvážení, neboť v evropském prostoru na této otázce nepanuje shoda. Soud postupoval především podle toho, že daná skutečnost není jasně prokázána a jemu nepřísluší toto posuzovat. Považuji ale za nevhodné, aby obětem arménské genocidy byla poskytována menší ochrana než obětem holocaustu pouze z důvodu, že popírání arménské genocidy nemůže v evropské společnosti vyvolat negativní důsledky. Co mi přijde nejvíce zavádějící je opět argument času, který ESLP použil k ospravedlnění takového projevu. Jak zmiňují i někteří soudci v nesouhlasném stanovisku, dle tohoto argumentu by se za pár let stalo i popírání holocaustu slučitelné s Úmluvou, a to by zcela jistě nebylo správné. V tomto případě navíc odůvodnění rozhodnutí není kvůli odlišnosti názorů několika soudců úplně podrobné, a proto nelze jasně rozhodnout, proč daný projev požívá ochrany čl. 10 Úmluvy, zvláště když lze tyto projevy považovat za hate speech, jelikož ospravedlňují rasovou nenávist a popírají historické události, které měly na svědomí nespočet lidských životů. Na základě tohoto by se dle mého názoru dalo zvážit dokonce použití čl. 17 Úmluvy jako v předchozím případě.

Další rozhodnutí *M'Bala M'Bala proti Francii*¹⁵³ bylo v několika ohledech odlišné, neboť nebyl pronesen jediný nezákonný výrok. Projev, který

¹⁵³ Rozsudek ESLP ze dne 20. 10. 2015, stížnost č. 25239/13. *M'Bala M'Bala proti Francii*.

byl omezen, byl představován uměleckým vystoupením.¹⁵⁴ Nejednalo se tedy o slovní projev, ale o jednoduché ztvárnění několika symbolů, které měly zjevně vyjádřit pohrdání osobami židovského původu.

ESLP zdůraznil, že poskytuje ochranu také satíře a považuje ji za formu uměleckého projevu, který je schopen vyvolat diskuzi a může být provokativní či šokující. Ovšem i tato svoboda má své meze a Úmluva nechrání projevy, které jsou schopny ohrozit či zničit jiná práva a svobody zakotvené v Úmluvě, nebo ohrozit hodnoty, na kterých je Úmluva založena.¹⁵⁵ V daném případě se jednalo o projev nenávisti a antisemitismu, který byl pouze převlečený za umělecké dílo. ESLP v tomto rozsudku připustil, že i když byl dosud čl. 17 Úmluvy aplikován vždy ve spojení s konkrétním a přímým výrokem, považuje i takovýto projev za stejně nebezpečný jako přímý útok. Stížnost byla prohlášena za nepřijatelnou pro neslučitelnost *ratione materiae* s ustanoveními Úmluvy.

Tento případ byl rozdílný od předchozích také v tom, že ESLP vůbec neuvažoval o porušení čl. 10 Úmluvy a ani nepřistoupil k testu, ale stížnost bez dalšího prohlásil za nepřijatelnou. Posuzoval hlavně kontext, zda ve spojení s dalšími okolnostmi mohlo vystoupení představovat pohrdání Židy a holocaustem. Dospěl k závěru, že není pochyb o silně antisemitském obsahu, který směřoval k popření hodnot Úmluvy a který je na první pohled zřejmý. Ochrana dle čl. 10 Úmluvy proto nemohla být brána v potaz, což je v souladu s dosavadní rozhodovací praxí ESLP, jak s rozhodnutím ve věci *Lehideux a Isorni proti Francii*, tak i s *Perinçek proti Švýcarsku*.

Rozhodnutí, ve kterém ESLP rozhodl o stížnosti jako o zjevně neopodstatněné, bylo ve věci *Williamson proti Německu*¹⁵⁶. Podstatou stížnosti nebylo, jestli soudy správně posoudily daný projev, ale to, zda tyto soudy použily správně vnitrostátní právo s ohledem na místo, kde byl trestný čin spáchán.

¹⁵⁴ Toto představení spočívalo v předání ceny za „nepřekonatelnost a drzost“ ve formě předmětu, který se vysmíval symbolu Židovského náboženství muži, který je veřejně známý svými revizionistickými názory, za které byl opakovaně odsouzen. Tuto cenu předával asistent oblečený v pruhozaném pyžamu s našitou žlutou hvězdou a označením „Žid“.

¹⁵⁵ *Lehideux a Isorni proti Francii*, § 47.

¹⁵⁶ Rozsudek ESLP ze dne 8. 1. 2019, stížnost č. 64496/17. *Williamson proti Německu*.

Ve švédské televizi byl vysílán rozhovor, ve kterém stěžovatel veřejně popíral holocaust a existenci plynových komor.¹⁵⁷ Tento typ projevu není ve Švédsku nezákonný, a proto měl stěžovatel za to, že nemůže být odsouzen na základě německého práva, kde je takovýto projev trestný. Nicméně v této souvislosti ESLP zohlednil, že stěžovatel souhlasil se zveřejněním rozhovoru v Německu a musel si být vědom toho, že rozhovor bude dostupný i v Německu, například prostřednictvím internetu, přestože byl uskutečněn na jiném místě. Věděl také, že učiněná prohlášení podléhala v Německu trestněprávní odpovědnosti, a proto byla stížnost posouzena jako zjevně neopodstatněná.

Nepřímou aplikaci čl. 17 Úmluvy potom provedl ESLP v rozsudku *Pastörs proti Německu*¹⁵⁸. Soud nemohl určit okamžitě, zda daný projev požívá, či nepožívá ochrany Úmluvy. Považoval totiž skutečnost, že prohlášení stěžovatele bylo chápáno jako opovržení vůči obětem holocaustu a v tom případě by se jednalo o neslučitelnost stížnosti s ustanoveními Úmluvy, a na druhé straně okolnost, že projev učinil poslanec během parlamentního zasedání, a tak by měla být zaručena zvýšená úroveň ochrany.

ESLP postupoval dle čl. 10 odst. 2 Úmluvy a provedl klasický pětistupňový test a podrobně rozebral daný projev a význam jednotlivých slov, která byla v projevu použita. V posledním kroku použil Soud čl. 17 Úmluvy, neboť měl za to, že se stěžovatel snažil zneužít svobodu projevu s cílem propagovat myšlenky, které jsou v rozporu s duchem Úmluvy. Došel k závěru, že vzhledem k tomu, že si stěžovatel předem svůj projev naplánoval a volil v projevu taková slova, která v kontextu popírají holocaust a opovrhují oběťmi holocaustu,¹⁵⁹ jednalo se o hate speech a není proto možné, aby byl takovýto projev pod ochranou čl. 10 Úmluvy.

¹⁵⁷ „Novinář: Biskupe Williamone, jsou tato vaše slova: „V plynových komorách nebyl zabit ani jeden Žid. Všechno to bylo lži, lži, lži.“ To jsou vaše slova?

Stěžovatel: (pauza) Myslím, že ano, ale před mnoha lety. Domnívám se, že historické důkazy, jsou silně proti tvrzení, že šest milionů Židů byli úmyslně zplynováni v plynových komorách na základě úmyslné politiky Adolfa Hitlera.

Novinář: Ale říkáte, že nebyl zabit ani jeden Žid.

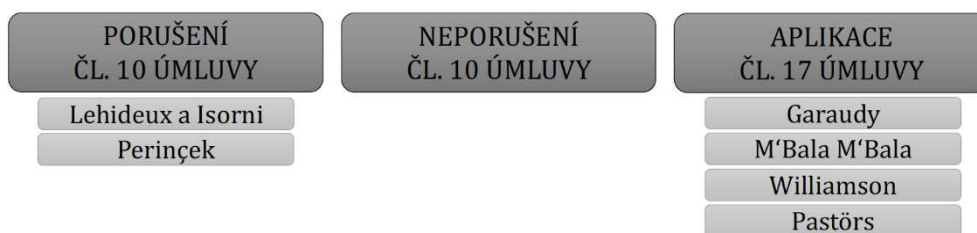
Stěžovatel: V plynových komorách. Myslím ...

Novinář: Takže neexistovaly žádné plynové komory?

Stěžovatel: Myslím, že neexistovaly žádné plynové komory, ano.“ Úryvek, volně přeloženo, In: *Williamson proti Německu*, § 5.

¹⁵⁸ Rozsudek ESLP ze dne 03. 10. 2019, stížnost č. 55225/14. *Pastörs proti Německu*.

¹⁵⁹ Stěžovatel mj. tvrdil, že „K vyhlazení Židů spojených s Osvětímí nedošlo, nebo alespoň ne tak, jak to hlásili historici. Krutosti spojené s Osvětímí byly pouhá lež a projekce. Lži

Obr. 3: Revizionistické projevy

Na základě těchto několika rozhodnutí lze určit, že velký přínos mělo rozhodnutí *Lehideux a Isorni proti Francii*, které vytvořilo určitou hranici pro dělení takových projevů. V případě, kdy je popírán holocaust či nacistické zločiny, je ESLP toho názoru, že tyto projevy vůbec nepožívají ochranu Úmluvy z důvodu, že popírání zločinů proti lidskosti je jedním z nejzávažnějších způsobů rasové pomluvy židovského etnika. Soud ani v obdobných případech neuznal takovéto projevy za chráněné Úmluvou. Otázkou stále zůstává, proč v případech, které se týkaly popírání holocaustu, někdy aplikoval čl. 17 Úmluvy přímo a někdy až po provedení testu, a také zda by ke stejnému závěru došel i při přezkoumání případu dle testu.

Problémové jsou dále takové projevy, které by mohly popírat jiné historické události, o kterých není ESLP přesvědčen, zda jsou prokázané, a proto zkoumá jejich omezení pomocí čl. 10 odst. 2 Úmluvy. V těchto konkrétních rozsudcích většinou rozhodovaly další faktory, které daný projev ospravedlnily. Je nutné vždy zkoumat celkový kontext projevu, protože ten rozhoduje o tom, zda byl zásah do svobody projevu oprávněný, či nikoliv. Nicméně, jak jsem uváděla u jednotlivých rozsudků, ve všech případech nebylo rozhodnuto jednomyslně, část soudců zastávala jiný názor, který byl vyjádřen v připojeném stanovisku. Podle mě tedy nelze považovat takovou judikaturu za předvídatelnou, jelikož pokud by rozhodovalo jiné uskupení soudců, je možné, že by bylo v obdobném případě rozhodnuto jinak a na základě jiných okolností, protože prostor pro odlišný závěr a odůvodnění zde stále je.

5.2.4 Podněcování k rasové a etnické diskriminaci a nenávisti, homofobní projevy

Omezování hate speech velmi úzce souvisí také s bojem proti rasismu a rasové diskriminaci. Důvody pro omezení těchto projevů jsou obsaženy

obklopující Osvětim byly používány od konce druhé světové války k různým politickým a ekonomickým účelům." Úryvek, volně přeloženo, In: *Pastörs proti Německu*, § 9.

například v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech¹⁶⁰ (dále jen „MPOPP“) nebo v Mezinárodní úmluvě o odstranění všech forem rasové diskriminace¹⁶¹ (dále jen „MÚRD“).

Čl. 20 odst. 2 MPOPP uvádí, že „*jakákoli národní, rasová nebo náboženská nenávist, jež představuje podněcování k diskriminaci, nepřátelství nebo násilí, musí být zakázána zákonem*“. Dle MPOPP musí projev nenávisti zároveň i podněcovat, jinak dle znění paktu, nebude spadat pod možnost takovýto projev zakázat. MÚRD potom v čl. 4 mj. uvádí, že se smluvní strany zavazují prohlásit za trestné činy „*jakékoliv rozšiřování idejí založených na rasové nadřazenosti nebo nenávisti, jakékoliv podněcování k rasové diskriminaci, jakož i veškeré násilné činy nebo podněcování k takovým činům proti kterékoliv rase nebo kterékoliv skupině osob jiné barvy pleti nebo etnického původu*“. V MÚRD naopak prvek podněcování není tak zásadní, ale důležitý je obsah či povaha myšlenek a ideologií, protože hrozba se nachází již v samotném názoru. Rasismus je chápán jako zvlášť těžký způsob neúcty k lidské důstojnosti a společnost musí soustavně potvrzovat jeho odsouzení a tím podporovat důvěru menšin ve schopnost orgánů chránit je před rasistickým násilím.¹⁶²

Jedno z nejstarších rozhodnutí v této oblasti je ve věci *Glimmerveen a Hagenbeek proti Nizozemsku*¹⁶³. Oba stěžovatelé byli odsouzeni za rozšiřování letáků, které byly výslovně zaměřeny pouze pro „Holandány bílé rasy“ a ve kterých kromě jiného bylo požadováno vyhnání přistěhovalců (Turků, Surinamců) ze země. Vzhledem k tomu, že z celého letáku bylo zřejmé podněcování k diskriminaci na základě rasy nebo etnika, aplikovala Komise čl. 17 Úmluvy a rozhodla o neslučitelnosti stížnosti s Úmluvou, neboť projev, který přímo podněcuje k nenávisti vůči skupině osob na základě etnika nebo rasy, není pod ochranou Úmluvy, a tak se jí nemůže stěžovatel ani domáhat.

¹⁶⁰ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck, 2020 [cit. 12. 1. 2020].

¹⁶¹ Vyhláška Ministerstva zahraničních věcí č. 95/1974 Sb., o Mezinárodní úmluvě o odstranění všech forem rasové diskriminace. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck, 2020 [cit. 12. 1. 2020].

¹⁶² Rozhodnutí ESLP ze dne 6. 5. 2003, stížnost č. 47916/99. *Menson a další proti Spojenému království*.

¹⁶³ Rozhodnutí pléna Komise ze dne 11. 10. 1979, stížnosti č. 8348/78 a 8406/78. *Glimmerveen a Hagenbeek proti Nizozemsku*.

V tomto rozhodnutí byl přímo aplikován čl. 17 Úmluvy, což v drtivé většině dalších rozhodnutích již nenastalo, jelikož v případech podobného druhu byl spíše aplikován čl. 10 odst. 2 Úmluvy a až poslední krok testu byl posuzován ve smyslu čl. 17 Úmluvy.

V případě *Jersild proti Dánsku*¹⁶⁴ byl stěžovatel odsouzen za napomáhání k trestnému činu, jelikož jako redaktor udělal rozhovor s příslušníky „Greenjackets“, kteří se v rozhovoru vyjadřovali vulgárně o lidech jiné barvy pleti a o cizincích obecně.¹⁶⁵

V daném případě nebylo pochyb, že výroky příslušníků „Greenjackets“, ve kterých byla projevena nenávist vůči menšinám, nepoživají ochranu podobně jako v předchozím případě *Glimmerveen a Hagenbeek proti Nizozemsku*. Ovšem stěžovatel v tomto případě nebyl autorem výroků, ale pouze vedl rozhovor a snažil se podat přehled o této skupině lidí a o jejich názorech. Soud se v rozsudku věnoval převážně skutečnosti, zda bylo možno rozpoznat, že stěžovatel jako reportér s výroky souhlasí a propaguje je, nebo se s nimi naopak neztotožňuje. Na základě chování stěžovatele, jeho postoje a reakcí ESLP usoudil, že se stěžovatel dostatečně od výroků distancoval. Celá reportáž navíc nebyla cílena na podporu a šíření rasistických myšlenek a názorů, ale snažila se pouze objektivně informovat o skupině lidí, kteří zastávají nějaký, ač protiprávní, názor.

Přesto i mezi soudci Soudu panovala nejednotnost. Někteří měli za to, že stěžovatel měl být odsouzen, jelikož se v celém rozhovoru od těchto rasistických výroků dostatečně nedistancoval, a tím tedy také propagoval rasovou nenávist jako ti, kteří výroky pronesli.

Soud musel zaujmout postoj k projevům, které pouze zprostředkovávají myšlenky druhých, bez zřejmého úmyslu tyto názory propagovat. Soud se přiklonil k ochraně svobody projevu a k novinářské svobodě, neboť považoval za nepřijatelné, aby bylo možno zprostředkovatele trestat za názory druhých, pokud o nich pouze informuje veřejnost. Je ale nutno zdůraznit, že je tenká hranice mezi tím, kdy bude takové zprostředkování chráněno Úmluvou a kdy už chráněno nebude. Pokud by Soud určil, že novinář vyjádřil sympatie

¹⁶⁴ Rozsudek ESLP ze dne 23. 9. 1994, stížnost č. 15890/89. *Jersild proti Dánsku*.

¹⁶⁵ „Severní státy chtěly, aby negři byli svobodnými lidskými bytostmi, ale, kamaráde, to nejsou lidské bytosti, jsou to zvířata. (...) Vem si fotografii gorily a podívej se pak na negra, je to tatáž fyzická struktura a všechno, ploché čelo a vůbec všechno je tak. (...) Negr, to není lidská bytost, je to zvíře, a stejné je to s ostatními cizinci, Turky, Jugoslávci a spol.“ In: REPÍK, Bohumil. Svoboda projevu versus rasismus ve štrasburské judikatuře. *Trestněprávní revue*. 2004, č. 2, s. 50.

s takovými projevy, nespadlo by jednání zcela jistě pod ochranu Úmluvy, bez ohledu na pouhé zprostředkování.

Ve věci *Sürek proti Turecku*¹⁶⁶ řešila tentokrát EKLP případ, ve kterém se nejednalo přímo o projevy rasismu, ale stěžovatel byl odsouzen za šíření propagandy proti celistvosti státu a vyvolání nesnášenlivosti mezi lidmi. Stěžovatel ve svém týdeníku zveřejnil dva dopisy čtenářů, které důrazně odsuzovaly tureckou armádu, označily ji za fašistickou a obvinily ji z brutálního potlačování kurdského lidu v jeho boji za nezávislost.¹⁶⁷

Komise rozhodla, že svoboda projevu nebyla porušena, protože zveřejněné dopisy představovaly výzvu ke krvavé odvetě a vzbuzovaly nenávist. Vzhledem k bezpečnostní situaci v jihovýchodním Turecku a k obsahu dopisů, které lze vykládat jako výzvu k násilí, dospěla Komise k závěru, že vnitrostátní orgány byly oprávněny tímto způsobem rozhodnout. Omezení svobody projevu tak bylo považováno za nezbytné k zachování národní a veřejné bezpečnosti.

Tento případ lze porovnat s předchozím *Jersild proti Dánsku*, jelikož se zde jednalo také o zprostředkovatele, novináře, který pouze zveřejnil názory někoho jiného. Ačkoli se stěžovatel osobně nepřipojil k názorům, které byly v dopisech vyjádřeny, umožnil jejich zveřejnění, a tím vytvořil prostor pro vyvolání násilí a nenávisti. Pokud bych měla rozlišit tyto dva případy a určit, z jakého důvodu dopadly odlišně, vnímám jako rozhodující faktor, že v případě *Jersild proti Dánsku* bylo cílem rozhovoru poukázat a vysvětlit názory konkrétní skupiny osob a upozornit, že vůbec skupina s takovými názory existuje. Naopak v případě *Sürek proti Turecku* mohl stěžovatel dopisy nezveřejnit, protože jejich cílem zřejmě nebylo poukázat na názory ve společnosti, ale z celkového obsahu a zvoleného jazyka lze usoudit, že pravděpodobně měly vyvolat ve společnosti nepřátelství a nenávist. Tímto zveřejněním jako by stěžovatel dával souhlas s jejich obsahem a vyjadřoval podporu. Odlišná stanoviska soudců k tomuto rozhodnutí ovšem rozdíl nevnímají

¹⁶⁶ Rozsudek Komise ze dne 8. 6. 1999, stížnost č. 26682/95. *Sürek proti Turecku* č. 1.

¹⁶⁷ „S ohledem na stupňující se válku národního osvobození v Kurdistánu, fašistická turecká armáda pokračuje v provádění bombardování. (...) Brutality v Kurdistánu jsou ve skutečnosti ty nejhorší, jaké se v posledních letech vyskytly. A jak buržoazní tisk řekl, ve skutečnosti existuje spousta ‚nezodpovězených‘ otázek, které je třeba položit. Pokud jde o Şirnak, útok na Şirnak je neúčinnější formou kampaně, která se vede po celém Turecku za účelem vymýcení Kurdů. (...) Každý útok zahájený Tureckou republikou s cílem vyhladit Kurdy zintenzivňuje boj za svobodu. Kurdské obyvatelstvo, které bylo ze svých domovů vyhnáno již nemá mnoho co ztratit, má ale co získat.“ Úryvky z dopisů, volně přeloženo, In: *Sürek proti Turecku* č. 1, § 11.

a domnívají se, že toto rozhodnutí EKLP akorát nepřiměřeně zužuje výklad svobody projevu. Zda je možné považovat judikaturu za konzistentní ve svých názorech a rozhodnutích je tedy opět otázkou.

Další případ, který se týkal obvinění z veřejného podněcování k etnické, rasové a náboženské nenávisti prostřednictvím tisku byl ve věci ***Pavel Ivanov proti Rusku***¹⁶⁸.

Stěžovatel popisoval ve svých novinách v několika článcích Židy jako zdroj zla v Rusku a obvinil celou etnickou skupinu ze spiknutí proti ruskému lidu. Jak ve zveřejněných článcích, tak poté při výslechu u soudů popíral právo Židů na národní důstojnost a tvrdil, že netvoří národ.

Soud vyhodnotil dané projevy jako přímý útok na etnickou skupinu, což je v rozporu se základními hodnotami Úmluvy, zejména s tolerancí, sociálním mírem a nediskriminací. Nebylo pochyb o antisemitskému obsahu těchto projevů a o tom, že prostřednictvím publikovaných článků byla snaha o podněcování nenávisti k židovskému lidu. Soud rozhodl v souladu s ustálenou judikaturou, že na základě čl. 17 Úmluvy nemůže projev požívat ochranu poskytovanou čl. 10 Úmluvy.

Ve věci ***Balsytė-Lideikienė proti Litvě***¹⁶⁹ byl veřejně vydán kalendář popisující různá historická data z pohledu jednotlivých autorů.¹⁷⁰ Za vydání byl stěžovatel obviněn z podpory a šíření etnické, rasové a náboženské nenávisti kvůli jeho obsahu. Vnitrostátní soudy distribuci kalendáře zastavily, čímž se snažily zabránit šíření myšlenek, které by mohly porušovat práva etnických menšin žijících v Litvě a ohrozit vztahy Litvy se sousedními zeměmi.

¹⁶⁸ Rozsudek ESLP ze dne 20. 2. 2007, stížnost č. 35222/04. *Pavel Ivanov proti Rusku*.

¹⁶⁹ Rozsudek ESLP ze dne 4. 11. 2008, stížnost č. 72596/01. *Balsytė-Lideikienė proti Litvě*.

¹⁷⁰ Úryvky z kalendáře, volně přeloženo, In: *Balsytė-Lideikienė proti Litvě*, § 9:

15. února: „V roce 1998, v předvečer 80. výročí obnovení nezávislosti Litvy, Polák zákeřně zabil devět Litevců žijících ve vesnici Draučiu. Národ byl informován o tragédii po třiceti šesti hodinách – během této doby litevská [vysoká společnost] oslavovala a bavila se, objímala polského prezidenta, pila a tancovala na čerstvě rozlité krvi Litevců.“

26. dubna: „V roce 1944 v okolí Rodúnie polská vojska zabila 12 Litevců pouze proto, že byli Litevci.“

15. června: „Sovětská okupační mocnost s pomocí komunistických spolupracovníků, mezi nimiž bylo zejména mnoho Židů, po půl století zuřivě prováděla genocidu a kolonizaci litevského národa.“

24. listopadu: „Litevský národ přežije pouze tím, že bude nacionalistickým národem – neexistuje žádný jiný způsob!“

Soud vzal v potaz především situaci Litvy a vysvětlení vlády v souvislosti s případem, že po obnovení nezávislosti byly otázky územní celistvosti a národnostních menšin citlivé. Vzhledem k tomu, že části kalendáře obsahovaly prohlášení vyvolávající nenávist vůči Polákům a Židům, se ESLP domníval, že tato prohlášení mohla způsobit vážné obavy z narušení územní celistvosti nebo bezpečnosti. Na základě tohoto, a se zřetelem na prostor pro uvážení ponechaný smluvním státům, došel ESLP k závěru, že vnitrostátní orgány nepřekročily rozsah své pravomoci, když se domnívaly, že existuje naléhavá sociální potřeba přijmout opatření proti stěžovateli a omezení také bylo přiměřené legitimnímu cíli, proto k porušení čl. 10 Úmluvy nedošlo. I když se výroky v kalendáři mohou jevit jako přímý útok na skupinu osob, či jako výrazy antisemitismu, byl zvolen přístup dle čl. 10 odst. 2 Úmluvy, a to i přesto, že bylo dříve deklarováno, že projevy spadající do dané kategorie nepoživají ochranu Úmluvy.¹⁷¹

Kampaň politické strany ve věci *Féret proti Belgii*¹⁷² spočívala v distribuci letáků, které měly podněcovat k nenávisti, diskriminaci a násilí na základě rasy, barvy pleti, národnostního nebo etnického původu.¹⁷³ Za tyto letáky byl odpovědný člen politické strany a člen Parlamentu, který ovšem požíval parlamentní imunitu, a byl tak z možného trestání vyňat. Tato imunita mu ale byla následně odňata v souladu se zákonem a byl odsouzen za veřejné podněcování k diskriminaci a nenávisti.

ESLP tyto projevy posoudil jako schopné vzbudit u veřejnosti, a zejména u té méně informované, pocity pohrdání, odmítnutí a u některých dokonce nenávisti vůči cizincům. Je zásadní, aby se politici ve svých veřejných projevech vyhýbali šíření poznámek, které by mohly podpořit nesnášenlivost. I přes skutečnost, že má politický projev svá specifika při omezování z důvodu ovlivnění veřejné debaty, není možné, aby byl chráněn projev, který šíří násilí a snaží se vzbudit nenávist vůči druhým. Soud zde jasně uvedl, že podněcování k nenávisti nutně neznamená výzvu k násilí či k jinému

¹⁷¹ LOBBA, Paolo. Holocaust Denial before the European Court of Human Rights: Evolution of an Exceptional Regime. *The European Journal of International Law* [online]. 2015, roč. 26, č. 1, s. 246, [cit. 3. 4. 2020].

¹⁷² Rozsudek ESLP ze dne 16. 6. 2009, stížnost č. 15615/07. *Féret proti Belgii*.

¹⁷³ Letáky obhajovaly například obnovení priority zaměstnávání Belgičanů a Evropanů, uplatňování zásady národních a evropských preferencí, přeměnu domovů politických uprchlíků na domovy pro Belgičany bez domova, vytvoření fondů pro oddělené sociální zabezpečení pro přistěhovalce a podporovaly repatriaci imigrantů. Další letáky obsahovaly kresby, které vyjadřovaly nesouhlas s islámem a snažily se, aby nebyl v Belgii rozšířen. In: *Féret proti Belgii*, §§ 8–13.

trestnému činu a že už samotné útoky spáchané urážením, zesměšňováním či hanobením určitých skupin obyvatel mohou být dostatečným důvodem pro přednostnění potírání takových projevů.

V projednávaném případě se nejednalo o projev, který šokoval nebo urážel část obyvatelstva, ale jednalo se o projev, který prosazoval rasovou diskriminaci a obsahoval ponižující slova a postoje vůči konkrétní skupině osob. Zásah do svobody projevu byl tedy ze strany vnitrostátních soudů dostatečně odůvodněn a s ohledem na *pressing social need* chránil veřejný pořádek a práva ostatních, proto bylo do svobody projevu zasaženo oprávněně.

Další případ týkající se distribuce letáků byl *Vejdeland a další proti Švédsku*¹⁷⁴, ve kterém byly použity mj. závěry z rozsudku *Féret proti Belgii*. Od předchozího případu se ale lišil obsahem letáků, jelikož zde se jednalo o letáky urážlivé vůči homosexuálům.¹⁷⁵ Dalším rozdílem bylo prostředí, kde byly prospekty šířeny. V projednávaném případě byly distribuovány ve škole, distributoři nebyli studenti této školy a nebylo možno tyto letáky odmítnout, neboť byly přímo vhažovány do skříněk. Na tomto základě byli distributoři shledáni vinnými z trestného činu podněcování proti národnostní nebo etnické skupině.

Nezbytnost omezení svobody projevu vyplynula především ze znění letáků, které bylo chápáno jako urážlivé a škodlivé. Druhým důvodem pro oprávněnost omezení bylo prostředí – škola, protože letáky byly určeny mladým, ovlivnitelným lidem. Třetí důvod spočíval v přiměřenosti sankce, kterou soudy udělily. Z odůvodnění ovšem není patrné, který důvod byl pro závěr ten klíčový.

Přestože ESLP rozhodl o oprávněnosti zásahu do svobody projevu jednomyslně, v odůvodnění se rozešel. Pro některé soudce byl obsah a formulace sdělení natolik škodlivé, že by vůbec nepřiznal ochranu Úmluvy. Někteří zase připomínají, že svoboda projevu zahrnuje i šíření šokujících nebo urážlivých myšlenek a někteří potom zdůrazňovali prostředí, kde byly letáky roznášeny,

¹⁷⁴ Rozsudek ESLP ze dne 9. 2. 2012, stížnost č. 1813/07. *Vejdeland a další proti Švédsku*.

¹⁷⁵ Letáky obsahovaly například tyto výroky: „V průběhu několika desetiletí se společnost od odmítnutí homosexuality a dalších sexuálních deviací překlonovala k přijetí těchto deviantních sexuálních sklonů. Vaši anti-švédští učitelé velmi dobře vědí, že homosexualita má morálně destruktivní vliv na podstatu společnosti a vědomě se ji pokusí líčit jako něco normálního a dobrého. Řekněte jim, že se u homosexuálů brzy objevily HIV a AIDS a že jejich promiskuitní životní styl byl jedním z hlavních důvodů, proč tento mor získává živnou půdu. Řekněte jim, že organizace, které za homosexuály lobbují se také pokoušejí zlehčovat pedofiliu, a zeptejte se, zda by tato sexuální odchylka měla být legalizována.“ Volně přeloženo, In: *Vejdeland a další proti Švédsku*, § 8.

protože kdyby se stejné projevy objevily na jiném místě, patrně by nebyl důvod pro jejich omezení. Opět můžeme spatřit širokou paletu názorů a postojů na jeden případ, což opět předvídatelnosti rozhodování Soudu nepřidává.

V čem ale toto rozhodnutí novátorské je, že ESLP vůbec poprvé uplatnil zásady potírání hate speech vůči konkrétním skupinám osob na projevy namířené proti homosexuálům. S odkazem na stávající judikaturu zdůraznil, že diskriminace založená na sexuální orientaci je stejně závažná jako diskriminace založená na rase nebo barvě pleti.¹⁷⁶

Další rozhodnutí s velice stručným odůvodněním je ve věci **Šimunić proti Chorvatsku**¹⁷⁷. Šlo o případ známého fotbalisty, který se provinil tím, že projevy, které adresoval divákům na fotbalovém utkání, byly schopny vyvolat nenávisť na základě rasy, národnosti nebo víry.¹⁷⁸

Projev, který byl uskutečněn na fotbalovém zápase, byl chápán jako podněcování k nenávisti, a tak Soud rozhodl, že předložené důvody k odsouzení stěžovatele jsou relevantní a dostatečné. Při rozhodování přihlédl také ke kontextu. Jednak, že projev byl pronesen na zápase před velkým publikem, ale především k osobě, která výrok pronášela. V tomto případě se jednalo o známého fotbalového hráče, který mohl být vzorem pro mnoho fotbalových fanoušků, tudíž by si měl být vědom možného negativního dopadu provokativního vyjadřování a měl by být spíše zdrženlivý, co se takového jednání týče.

Nejnovějším rozsudkem, který jsem do této kategorie vybrala, je ve věci **Atamanchuk proti Rusku**¹⁷⁹. Soud v tomto případě dospěl k závěru, že právo na svobodu projevu nebylo neoprávněně porušeno, jelikož zveřejněné články

¹⁷⁶ KONŮPKA, Petr; WINTR, Jan. Svoboda projevu a postihování tzv. hate speech. *Jurisprudence*. 2012, č. 5, s. 39–40.

¹⁷⁷ Rozsudek ESLP ze dne 22. 1. 2019, stížnost č. 20373/17. *Šimunić proti Chorvatsku*.

¹⁷⁸ Úryvek z rozsudku vnitrostátního soudu, který skutek popisuje: „*Obžalovaný vzal mikrofon, vyšel do středu hřiště, otočil se k divákům a oslovil je křikem „Pro domov!“, i když si měl být vědom místa a okolností, kde toto pronáší. Diváci odpověděli „Připraveni!“. Přestože zaslechl, co diváci odpověděli, třikrát zakřičel stejným způsobem, zvednutou rukou a výkřikem „Pro domov!“, na který diváci zase odpověděli „Připraveni!“. Proto všechny okolnosti dotčené akce, jako je místo, způsob a komunikace obviněného s diváky, ukazují, že zprávy k divákům vyvolávaly nenávisť na základě rasové, národní, regionální nebo náboženské identity, protože výkřik „Pro domov!“ s odpovědí „Připraveni!“ byl použit jako oficiální pozdrav totalitního režimu Chorvatského nezávislého státu, a proto je zakořeněn jako symbol rasistické ideologie, trivializace obětí lidskosti a pohrdání jinými lidmi na základě jejich náboženství a etnického původu.* Volně přeloženo, In: *Šimunić proti Chorvatsku*, § 3.

¹⁷⁹ Rozsudek ESLP ze dne 11. 2. 2020, stížnost č. 4493/11. *Atamanchuk proti Rusku*.

nepřispívaly k veřejné debatě, naopak podněcovaly k nenávisti a nepřátelství vůči neruskému etniku.¹⁸⁰

Při posuzování oprávněnosti zásahu do svobody projevu se Soud snažil vzít v úvahu veškeré vedlejší faktory. Zohlednil kontext, povahu a formulaci projevů, konkrétní situaci ve společnosti ale také hodnotil, zda lze takové projevy považovat za přímou nebo nepřímou výzvu k násilí. ESLP nezpochybnil, že důvody, pro které bylo do svobody projevu zasaženo, byly relevantní pro dosažení legitimního cíle, ovšem musel podrobně zjistit, zda tyto důvody byly i dostatečné. Ačkoliv byl článek vydán v rámci volební kampaně, považoval Soud za sporné, zda jeho obsah mohl nějakým způsobem přispět k veřejné debatě o otázce migrace a etnických skupin. I vzhledem k tomu, že byl článek zveřejněn v oblasti, která je považována za „multietnický region“, potvrdil ESLP argumentaci vnitrostátních orgánů. Ze znění článku lze přiměřeně vyvodit, že cílem bylo vyvolat emoce a předsudky ve vztahu k určité etnické skupině, a i když článek neobsahoval výslovnou a přímou výzvu k násilí či nenávisti, bylo oprávněné, aby do takového vyjádření bylo zasaženo.

Ač jsem v úvodu kapitoly určila, že rozsudky řadím do oblastí podle data vydání, toto poslední rozhodnutí je výjimkou, a to z důvodu tématu, kterého se týká. **Dink proti Turecku**¹⁸¹ totiž tak úplně nespadá do žádné z mnou vymezených kategorií, a proto jsem jej zařadila až na závěr.

V této věci byla vydána série osmi článků, které vyjadřovaly názor na otázku týkající se arménské komunity v Turecku, zdůrazňovaly potřebu demokratizace, zaměřily se na problematiku svobody projevu, práv menšin, občanských práv a také označily masakry Arménů v Turecku během první světové války za genocidu. Turecké úřady i řada obyvatel této země jakoukoliv

¹⁸⁰ Jednalo se o článek s názvem „Proč nebudu volit v těchto volbách“ a obsahoval mj. *„Brzy budeme mít prezidentské volby. (...) Tady je moje rozhodnutí: Nejprve ze všeho nejsem loutka v rukou politických gangů, kteří dělají frašku z prezidentských voleb. Potřebují naši účast ve volbách pouze proto, aby vyvolali dojem právního procesu, který povede k narušení Ruska. (...) To vše je však znázorněno jako rekonstrukce státu, posílení ekonomiky a právního státu na pozadí rostoucího bohatství lidí. „Kterých lidí?“ najednou jsem si pomyslel. „Opravdu na tom záleží?“ byla odpověď z televizní obrazovky. (...) Ti, kteří se kvůli své etnické charakteristice zabývali kriminálními aktivitami nebo pečovali o ovce nebo kozy nebo se modlili ke svému bohu, opustili svou mateřskou zemi a přišli sem. Nyní se nazývají staviteli, podnikateli, kulturními pracovníky nebo cokoli, co je potřeba, aby dostali ruce do kapes jiných.“* Úryvek, volně přeloženo, In: *Atamanchuk proti Rusku*, § 8.

¹⁸¹ Rozsudek ESLP ze dne 6. 7. 2010, stížnosti č. 2668/07, 6102/08, 30079/08, 7072/09, 7124/09. *Dink proti Turecku*.

genocidu Arménů popírají, a tak byl autor článků obviněn z urážky „turectví“.¹⁸²

Původní stěžovatel, autor článků, se potvrzujícího rozhodnutí ESLP již nedočkal, neboť byl v roce 2007 zavražděn tureckým nacionalistou. Proto bylo řízení před Soudem vedeno s jinými účastníky, kteří měli na rozhodnutí zájem.

Soud poukázal na důležitou roli tisku v demokratické společnosti, ale také zdůraznil, že není možné, aby prostřednictvím něj byly překračovány meze svobody projevu. Takový projev může být omezen pouze pokud stát dostatečně prokáže nutnost omezení. Při posuzování nezbytnosti Soud dospěl k závěru, že dané projevy nelze považovat za hate speech, poněvadž většina článků nevyvolává nenávist a nepodněcuje k násilí či vzpouře vůči někomu. Autor zde vystupoval jako novinář a vyjadřoval se k otázkám veřejné debaty týkajících se arménské menšiny. Je nutné, aby ve společnosti byla akceptována debata o historických událostech, zvláště tak závažné povahy, a proto neexistovala naléhavá sociální potřeba, aby byl autor vinen hanobením „turectví“. Soud se vyjádřil i ke skutečnosti, že turecké orgány nedodržely svůj pozitivní závazek chránit život autora a považoval ji za další okolnost svého rozhodnutí.

Obr. 4: Podněcování k rasové a etnické diskriminaci, homofobní projevy

Jako argumentace stěžovatelů se v této oblasti často objevovalo, že cílem nebylo v žádném případě podněcovat k násilí či nesnášenlivosti vůči skupině obyvatel, ale že cílem bylo zahájit veřejnou diskuzi o daném tématu. V některých případech Soud určil, že projevy byly opravdu pronášeny za účelem vyvolání diskuze či poukázání na konkrétní problém, a proto byl zásah do

¹⁸² Například v šestém článku autor uvedl, že „na rozdíl od židovské genocidy, kterou Němci uznali, potřeba uznání arménské genocidy byla uspokojena s lhostejností Turků, a tak zůstala traumata Arménů trvalá. Pohled, který mají Turci a Arméni na sebe je zkreslen paranoiou a traumatem. Pokud Turci nadále nevykazovali žádnou empatii pro události z roku 1915, nejistota v definici arménské identity pravděpodobně přetrvává.“ Úryvek z článku, volně přeloženo, In: *Dink proti Turecku*, § 14.

nich neoprávněný. Avšak v několika rozsudcích vedly další skutečnosti k tomu, že musel být projev omezen, neboť mohl působit, že podněcuje k násilí či nesnášenlivosti, i když Soud nepopřel, že projevy byly směřovány na zahájení debaty.

Soud často opakoval, v souladu se stávající judikaturou, že je nutné posuzovat souhru veškerých vedlejších faktorů, nikoliv izolovaně zkoumat pouze některé z nich.¹⁸³ Takovéto komplexní zkoumání je nesmírně důležité a často rozhoduje, jak daný případ dopadne, třeba jako v rozhodnutí *Vejdeland a ostatní proti Švédsku*.

ESLP přistoupil jen zřídka k přímé aplikaci čl. 17 Úmluvy, neboť se zde jednalo často o problematiku, ve které má stát rozšířenou míru uvážení se zřetelem na všechny okolnosti, které se dotýkají daného státu. Soud tak pouze zkoumal, zda bylo při omezení postupováno v souladu s Úmluvou a zda zásah do svobody projevu byl dostatečně odůvodněn. Obtíže, které jsou spojeny s hodnocením závažnosti pronesených výroků, vedou k tomu, že Soud přistupuje spíše k meritornímu přezkoumání celého případu, než aby stížnost prohlásil dle čl. 17 Úmluvy za nepřijatelnou, což lze rozpoznat i v jednoduchém shrnutí na Obr. 4, kdy ve většině analyzovaných rozhodnutí nedošlo k porušení čl. 10 Úmluvy. Z tohoto pohledu považuji judikaturu v této oblasti za nejpředvídatelnější ze všech čtyř kategorií, do kterých jsem rozhodnutí rozdělila, jelikož se Soud snažil vždy o obdobný přístup a většinou vycházel ze stávající judikatury, na kterou ve velké míře v rozsudcích odkazuje.

Osobně mi přijde zajímavé, že v této oblasti většina mnou vybraných rozhodnutí skončila s výsledkem o neporušení čl. 10 Úmluvy, tedy že důvody pro zásah byly relevantní a dostatečné. Po porovnání s podkapitolou 5.2.1, ve které naopak většina rozhodnutí dopadla s výsledkem neoprávněného zásahu, si kladu otázku, zda tyto výsledky jsou pouhá shoda náhod s ohledem na vybraná rozhodnutí, nebo zda státy v této oblasti umějí jednoznačněji a relevantněji zásahy odůvodňovat. Možné vysvětlení je také v hodnocení Soudu, zda neposuzuje tematické kategorie rozdílně. Jasně vysvětlení ale nejsem schopna nalézt, právě z důvodu, že v práci nerozebírám veškeré rozsudky ESLP, které se daného tématu dotýkají.

Přestože v některých rozhodnutích Soud určil, že i pokud daný projev přímo nevybízí k násilí, jsou pouhé urážky, zesměšňování či hanobení některé skupiny osob dostatečným důvodem pro omezení takových projevů, je třeba stále myslet na rozhodnutí *Handyside proti Spojenému království* a spíše se vždy vrátit k široké ochraně svobody projevu.

¹⁸³ *Atamanchuk proti Rusku*, § 57.

6 Závěr

Cílem práce nebylo podat ucelený přehled judikatury týkající se hate speech, neboť rozhodovací praxe ESLP je opravdu rozsáhlá. Proto jsem se snažila nalézt řádnou metodiku, pomocí které bych jednotlivá rozhodnutí vybrala. Rozsudky jsem hledala především pomocí databáze *HUDOC* s použitím jednotlivých filtrů a výsledky jsem porovnávala s aktuálním *Fact sheet*, který k tomuto tématu ESLP vydal. Navíc jsem průběžně stále zjišťovala, zda nebyly vydány další rozsudky, které by byly pro mou práci relevantní. Mám za to, že tento postup byl nejhodnější pro komplexní přehled v této oblasti.

Po analýze vybraných rozhodnutí jsem se snažila najít nějaké rozlišení, proč a na základě čeho Soud aplikuje jednotlivé přístupy. Nemohu říct, že tohle posuzování bylo jednoduché, jelikož obecně hrají největší roli konkrétní okolnosti případu a žádná dvě rozhodnutí nemají totožné vedlejší faktory, které ovlivňují konečné rozhodnutí. ESLP zformuloval v rozhodnutí *Lingens proti Rakousku*¹⁸⁴ jednoduchý postup, který využívá v případech, kdy se svoboda projevu dostane do konfliktu s právem na ochranu osobnosti. V problematice hate speech ovšem Soud aspekty, které mají být při posuzování zohledněny, výslovně neurčil. Pokud bych tyto vedlejší okolnosti měla jednoduše formulovat já, shrnula bych je následovně. Rozhodování Soudu významně ovlivňuje osoba autora výroků, kontext, ve kterém byl projev uskutečněn, způsob, jakým byla myšlenka vyjádřena, nebo také prostředí, ve kterém se projevy objevily. Dále hrají roli místní poměry důležité pro konkrétní stát, nebo zda je možno výroky považovat za přímou nebo nepřímou výzvu k násilí či jako ospravedlnění násilí, nenávisti nebo nesnášenlivosti. Výsledkem by mělo být komplexní posouzení všech skutečností, nikoliv pouze jejich oddělené zhodnocení.¹⁸⁵

Velkou výhodou bylo, že většina rozhodnutí je přehledně členěna, a proto se dalo snáz určit, jaký postup Soud zvolil nebo zda byla naplněna všechna kritéria. Na druhou stranu, i přes perfektní strukturovanost nebylo vždy zcela zřejmé, na základě jakých okolností a důkazů ESLP rozhodl, nebo z jakého důvodu postupoval tak, jak postupoval.

Pokud se jednalo o projevy, které byly namířeny proti základním hodnotám Úmluvy, tedy pokud se například autor spoléhal na Úmluvu při projevech, ve kterých vyvolával nenávist nebo násilí a vykonával činy, které

¹⁸⁴ *Lingens proti Rakousku*, § 46. Z tohoto rozhodnutí ESLP čerpal i Ústavní soud v nálezu ze dne 15. 3. 2005, sp. zn. I. ÚS 367/03. *Rejžek v. Vondráčková*.

¹⁸⁵ *Ibragim Ibragimov a další proti Rusku*, § 99; *Atamanchuk proti Rusku*, § 50.

směřovaly ke zničení práv a svobod v Úmluvě stanovených, většinou Soud rozhodl o odstranění takových projevů z ochrany článku 10 článkem 17 Úmluvy.¹⁸⁶ Jestliže toto na první pohled nebylo zřejmé, nemohl Soud stěžovateli upřít ochranu čl. 10 Úmluvy, aniž by případ přezkoumal. Pokud Soud přistoupil k postupu dle čl. 17 Úmluvy přímo a považoval projev za zneužití svobody, posuzoval daný projev pouze co do obsahu, nikoliv účinku a možného nebezpečí, které mohl způsobit. V takovém případě se jedná o velký zásah do svobody projevu a je nutné mít vždy na paměti, že omezení a zásah do svobody projevu je až *ultima ratio*, nikoliv běžná praxe a vždy je nutné komplexní zhodnocení veškerých skutečností.

Právo jako obor je často vnímáno velmi nejistě, vzhledem k tomu, že zákonná ustanovení nedopadají na veškeré problémy nebo vztahy, a tak je většinou rozhodný až výklad soudy. Je zcela samozřejmé a pochopitelné, že v průběhu času a vlivem změn ve společnosti budou některé problémy vnímány odlišně, ovšem potom je nutné, aby Soud vždy dostatečně kvalitně odůvodnil svá rozhodnutí, aby se na jejich základě dalo předvídat rozhodování i v obdobných případech v budoucnu. Mám za to, že Soud v této problematice nepostupuje zcela konzistentně. Ve své judikatuře totiž určil, že se aplikuje čl. 17 Úmluvy vždy na případy zpochybňující holocaust, a tak tyto projevy nemohou být spojeny se svobodou projevu. Ovšem občas na tyto projevy aplikoval čl. 17 Úmluvy přímo, a někdy případ přezkoumal pomocí čl. 10 odst. 2 Úmluvy a až v posledním kroku pětistupňového testu odkázal na tento článek.

Svoboda projevu ale není pouze právo. Její výkon nese i povinnosti a určitou míru odpovědnosti. Z vybraných rozhodnutí vyplynulo, že Soud odmítl poskytovat ochranu podle čl. 10 Úmluvy především projevům týkajících se popírání holocaustu nebo projevům antisemitismu, třeba v rozhodnutí ve věci *Garaudy proti Francii* nebo *Pavel Ivanov proti Rusku*, či náboženského fundamentalismu, například *Norwood proti Spojenému království*. Méně často se jednalo o projevy hanobící určitou skupinu nebo cizince nebo přímou podporu teroristické skupiny, kupříkladu *Belkacem proti Belgii* nebo *Roj TV A/S proti Dánsku*. V případě nejasností Soud stížnost přezkoumal dle čl. 10 odst. 2 Úmluvy, než aby ji rovnou prohlásil za nepřijatelnou. U některých případů navíc Soud zjistil, že zásah do svobody projevu byl neoprávněný pouze na základě toho, že rozhodování vnitrostátními soudy mělo procesní vady a s ohledem na větší míru uvážení v konkrétních případech posuzoval ESLP pouze relevantnost a dostatečnost odůvodnění. A tak i přesto, že by daný projev splňoval podmínky pro omezení, na základě procesních vad

¹⁸⁶ *Perinçek proti Švýcarsku*, §§ 209–212, *Roj TV A/S proti Dánsku*, §§ 26–38.

muselo být rozhodnuto o opaku. Nelze proto zkoumat pouze výsledek Soudu, ale především jeho odůvodnění a postup. Co se potom týče pětistupňového testu a jeho posledního kroku, tedy zda byl zásah nezbytný v demokratické společnosti, jedná se zcela jistě o nejproblematictější a nejméně transparentní krok. V některých rozhodnutích se tomuto kroku Soud věnuje s velkou pečlivostí a podrobně rozebírá jednotlivé prvky a okolnosti, jindy je naopak velmi stručný.

Posuzování a rozhodování v problematice hate speech není jednoduchou záležitostí a je nutné, aby Soud vždy důkladně určil, do jaké míry konkrétní urážlivé projevy představují vážný útok, a přiklonil se k jednomu řešení a toto řešení náležitě odůvodnil. Pokud bych měla stručně shrnout přístup ESLP k hate speech na základě daných rozhodnutí, chtěla bych především poukázat na skutečnost, že se v průběhu času přístup Soudu měnil. Dříve byl jeho postoj spíše zdrženlivý, jak lze spatřit například v rozhodnutí *Jersild proti Dánsku*, *Gündüz proti Turecku* nebo *Erbakan proti Turecku*. Tento názor Soud v průběhu času opouštěl a například v případě *Féret proti Belgii* rozhodl na základě posouzení projevu jako nábožensky nenávistného a již neřešil, zda projev k násilí vyzýval, což není zcela v souladu se stávající judikaturou, vzhledem k rozhodnutí ve věci *Gündüz proti Turecku*. V rozhodnutí *Le Pen proti Francii* bylo zase minimálně k širší diskuzi, zda je možné takové výroky považovat za výzvy k nenávisti. Doteď velmi sporné a troufám si říct, že v některých státech i citlivé rozhodnutí ve věci *Perinçek proti Švýcarsku*, ve kterém Soud považoval stěžovatelovy názory jako příspěvky do veřejné debaty, a nikoliv jako podněcování k nenávisti vůči arménské komunitě. Tímto Soud do své judikatury vnesl názor, že není vždy nutné a nezbytné omezit projevy a zasáhnout do nich při popírání nebo polemizování o historických skutečnostech, přestože při nich byly spáchány krutosti na určité skupině.

Využila bych klasifikace dle Konůpky a Wintra,¹⁸⁷ kteří ve svém článku rozdělili problematiku projevů podle stupně závažnosti na celkem čtyři skupiny, a to „1. nenávistný projev takové intenzity či za takových okolností, že bezprostředně hrozí násilí či jiné nebezpečí, 2. nenávistný projev vyzývající k násilí, nikoliv však bezprostředně, 3. nenávistný projev bez výzev k násilí či jiným trestným činům a 4. projev, který šokuje, uráží a znepokojuje“. Na tomto rozdělení je možno ukázat, že se Soud dříve pohyboval na úrovni 2., kdy bylo možno omezit pouze takové projevy, které spadaly do této skupiny.

¹⁸⁷ KONŮPKA, Petr; WINTR, Jan. Svoboda projevu a postihování tzv. hate speech. *Jurisprudence*. 2012, č. 5, s. 39.

Postupně se ale ESLP přesunul z 2. stupně na úroveň 3. a uznává také omezení projevů, které k násilí či jiným trestným činům ani nevyzývají.¹⁸⁸

Rozumím podstatě čl. 17 Úmluvy a také důvodu, proč je její součástí. Na druhou stranu se domnívám, že ve většině případech, ve kterých byl tento článek přímo aplikován, by i po přezkoumání dle čl. 10 odst. 2 Úmluvy byl takovýto projev oprávněně omezen, ale rozhodnutí by se lišilo podrobným rozbohem a řádným odůvodněním, což by zcela jistě napomohlo celkové předvídatelnosti rozhodování. Troufám si tvrdit, že se Soud bude čím dál více přiklánět meritornímu přístupu dle čl. 10 Úmluvy, aby vždy posoudil veškeré okolnosti a nerozhodoval pouze na základě obsahu projevu, který nemusí být určující. Jsem toho názoru, že by měla být svoboda projevu zachována v co nejširším pojetí, a i když se společnost vyvíjí a mění, míra svobody projevu by měla zůstat konzistentní. Proto si myslím, že by Soud měl používat již především postup dle čl. 10 odst. 2 Úmluvy a řádně zjistit všechny okolnosti, které mohou mít na správné posouzení velký vliv a vždy rozhodnutí pečlivě odůvodnit, aby bylo zřejmé, jaký názor ESLP zastává a bylo jej možné v dalších případech předvídat.

¹⁸⁸ Tamtéž.

Použité zdroje

Monografie

1. BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu a její meze v právu České republiky*. Praha: Linde, 2002, 316 s. ISBN 80-7201-367-X.
2. BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2012, 384 s. ISBN 978-80-87212-42-4.
3. BARTOŇ, Michal et al. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016, 608 s. ISBN 978-80-7502-128-1.
4. ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod*. Praha: Linde, 2010, 896 s. ISBN 978-80-7201-789-8.
5. ČERNÝ, Petr. *Právní ochrana před extremismem*. Praha: C. H. Beck, 2008, 270 s. ISBN 978-80-7400-053-9.
6. HERCZEG, Jiří. *Meze svobody projevu*. Praha: Orac, 2004, 143 s. ISBN 80-86199-94-0.
7. JÄGER, Petr; MOLEK, Pavel. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2007, 195 s. ISBN 978-80-903786-5-0.
8. KMEC, Jiří et al. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, 1687 s. ISBN 978-80-7400-365-3.
9. MOLEK, Pavel. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 616 s. ISBN 978-80-7478-502-3.

Články

1. CANNIE, Hannes; VOORHOOF, Dirk. The Abuse Clause and Freedom of Expression in the European Human Rights Convention: An Added Value for Democracy and Human Rights Protection. *Netherlands Quarterly of Human Rights*. 2011, č. 29, s. 54–83. ISSN 2214-7357.
2. FILIP, Jan. Dogmatika svobody projevu z hlediska teorie, legislativy a soudní praxe. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 1998, roč. 6, č. 4, s. 618–637. ISSN 1210-9126.
3. KEANE, David. Attacking Hate Speech under Article 17 of the European Convention on Human Rights. *Netherlands Quarterly of Human Rights*. 2007, roč. 25, č. 4, s. 641–663. ISSN 2214-7357.
4. KONŮPKA, Petr; WINTR, Jan. Svoboda projevu a postihování tzv. hate speech. *Jurisprudence*. 2012, č. 5, s. 33–42. ISSN 1802-3843.

5. LOBBA, Paolo. Holocaust Denial before the European Court of Human Rights: Evolution of an Exceptional Regime. *The European Journal of International Law*. 2015, roč. 26, č. 1, s. 237–253. doi: 10.1093/ejil/chv003.
6. REPÍK, Bohumil. Svoboda projevu versus rasismus ve štrasburské judikatuře. *Trestněprávní revue*. 2004, č. 2, s. 47–52. ISSN 1213-5313.
7. STEUER, Max. Extrémny slobody prejavu a úloha právnej regulácie. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2017, roč. 26, č. 3, s. 475–491. ISSN 1210-9126.

Judikatura

Českých soudů

1. Nález Ústavního soudu ze dne 16. 6. 2015, sp. zn. I. ÚS 3018/14. In: *NALUS: Vyhledávání rozhodnutí Ústavního soudu České republiky* [online]. Ústavní soud [cit. 7. 4. 2020]. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-3018-14>
2. Trestní příkaz ze dne 10. 9. 2018, sp. zn. 9 T 76/2018. In: *iRozhlas* [online], publikováno 29. 9. 2018 [cit. 7. 4. 2020]. Dostupné z: <http://irozhl.as/3zY>
3. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 19. 9. 2019, sp. zn. 67 To 226/2019. In: *iRozhlas* [online], publikováno 27. 10. 2019 [cit. 7. 4. 2020]. Dostupné z: <http://irozhl.as/7Qc>

ESLP

1. Rozsudek ESLP ze dne 10. 3. 2020, stížnost č. 50495/08. *Altıntaş proti Turecku*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 6. 4. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-201897>
2. Rozsudek ESLP ze dne 11. 2. 2020, stížnost č. 4493/11. *Atamanchuk proti Rusku*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 10. 4. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-200839>
3. Rozsudek ESLP ze dne 23. 6. 2016, stížnost č. 20261/12. *Baka proti Maďarsku*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163113>

4. Rozsudek ESLP ze dne 4. 11. 2008, stížnost č. 72596/01. *Balsytė-Lideikienė proti Litvě*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-89307>
5. Rozsudek ESLP ze dne 25. 3. 1985, stížnost č. 8734/79. *Barthold proti Německu*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57432>
6. Rozsudek ESLP ze dne 20. 7. 2017, stížnost č. 34367/14. *Belkacem proti Belgii*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-175941>
7. Rozsudek ESLP ze dne 23. 4. 1992, stížnost č. 11798/85. *Castells proti Španělsku*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57772>
8. Rozsudek ESLP ze dne 6. 7. 2010, stížnosti č. 2668/07, 6102/08, 30079/08, 7072/09, 7124/09. *Dink proti Turecku*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-100383>
9. Rozsudek ESLP ze dne 15. 6. 2006, stížnost č. 59405/00. *Erbakan proti Turecku*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76232>
10. Rozsudek ESLP ze dne 1. 2. 2011, stížnost č. 16853/05. *Faruk Temel proti Turecku*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-103141>
11. Rozsudek ESLP ze dne 16. 6. 2009, stížnost č. 15615/07. *Féret proti Belgii*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-93626>
12. Rozsudek ESLP ze dne 24. 6. 2003, stížnost č. 65831/01. *Garaudy proti Francii*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-44357>
13. Rozhodnutí pléna Komise ze dne 11. 10. 1979, stížnosti č. 8348/78 a 8406/78. *Glimmerveen a Hagenbeek proti Nizozemsku*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-74187>

14. Rozsudek ESLP ze dne 4. 12. 2003, stížnost č. 35071/97. *Gündüz proti Turecku*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61522>
15. Rozsudek pléna ESLP ze dne 7. 12. 1976, stížnost č. 5493/72. *Handy-side proti Spojenému království*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57499>
16. Rozsudek ESLP ze dne 29. 6. 2004, stížnost č. 64915/01. *Chauvy a další proti Francii*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61861>
17. Rozsudek ESLP ze dne 13. 9. 2005, stížnost č. 42571/98. *İ.A. proti Turecku*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-70113>
18. Rozsudek ESLP ze dne 28. 8. 2018, stížnosti č. 1413/08, 28621/11. *Ibragim Ibragimov a další proti Rusku*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-185293>
19. Rozsudek ESLP ze dne 23. 9. 1994, stížnost č. 15890/89. *Jersild proti Dánsku*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57891>
20. Rozsudek EKLP ze dne 12. 5. 1988, stížnost č. 12194/86. *Kühnen proti Spolkové republice Německo*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 10. 3. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-230>
21. Rozsudek ESLP ze dne 1. 7. 1961, stížnost č. 332/57. *Lawless proti Irsku*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57518>
22. Rozsudek ESLP ze dne 20. 4. 2010, stížnost č. 18788/09. *Le Pen proti Francii*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-98489>
23. Rozsudek ESLP ze dne 23. 9. 1998, stížnost č. 55/1997/839/1045. *Lehideux a Isorni proti Francii*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-58245>

24. Rozsudek ESLP ze dne 9. 9. 2008, stížnost č. 36109/03. *Leroy proti Francii*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-88657>
25. Rozsudek ESLP ze dne 8. 7. 1986, stížnost č. 9815/82. *Lingens proti Rakousku*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57523>
26. Rozsudek ESLP ze dne 20. 10. 2015, stížnost č. 25239/13. *M'Bala M'Bala proti Francii*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-160358>
27. Rozhodnutí ESLP ze dne 6. 5. 2003, stížnost č. 47916/99. *Menson a další proti Spojenému království*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 3. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-23192>
28. Rozsudek ESLP ze dne 20. 2. 2020, stížnost č. 52884/09. *Náboženská komunita svědků Jehovových proti Ázerbájdžánu*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 6. 4. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-201087>
29. Rozsudek ESLP ze dne 16. 11. 2004, stížnost č. 23131/03. *Norwood proti Spojenému království*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-67632>
30. Rozsudek ESLP ze dne 23. 5. 1991, stížnost č. 11662/85. *Oberschlick proti Rakousku*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 6. 3. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-57716>
31. Rozsudek ESLP ze dne 20. 9. 1994, stížnost č. 13470/87. *Otto-Preminger-Institut proti Rakousku*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 1. 3. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57897>
32. Rozsudek ESLP ze dne 03. 10. 2019, stížnost č. 55225/14. *Pastörs proti Německu*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-196148>
33. Rozsudek ESLP ze dne 20. 2. 2007, stížnost č. 35222/04. *Pavel Ivanov proti Rusku*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-79619>

34. Rozsudek ESLP ze dne 15. 10. 2015, stížnost č. 27510/08. *Perinçek proti Švýcarsku*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158235>
35. Rozsudek ESLP ze dne 17. 4. 2018, stížnost č. 24683/14. *Roj TV A/S proti Dánsku*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-183289>
36. Rozsudek ESLP ze dne 25. 3. 1983, stížnosti č. 5947/72, 6205/73, 7052/75, 7061/75, 7107/75, 7113/75, 7136/75. *Silver a další proti Spojenému království*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 6. 3. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57577>
37. Rozsudek ESLP ze dne 10. 7. 2008, stížnost č. 15948/03. *Soulas a další proti Francii*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-87370>
38. Rozsudek ESLP ze dne 9. 5. 2018, stížnost č. 52273/07. *Stomakhin proti Rusku*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-182731>
39. Rozsudek pléna ESLP ze dne 26. 4. 1979, stížnost č. 6538/74. *Sunday Times proti Spojenému království*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57584>
40. Rozsudek Komise ze dne 8. 6. 1999, stížnost č. 26682/95. *Sürek proti Turecku č. 1*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58279>
41. Rozsudek ESLP ze dne 22. 1. 2019, stížnost č. 20373/17. *Šimunić proti Chorvatsku*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-189769>
42. Rozsudek ESLP ze dne 5. 12. 2019, stížnost č. 13274/08. *Tagiyev a Huseynov proti Ázerbájdžánu*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-198705>
43. Rozsudek ESLP ze dne 26. 11. 1991, stížnost č. 13585/88. *The Observer a Guardian Newspapers Ltd. proti Spojenému království*. In:

- HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57705>
44. Rozsudek ESLP ze dne 9. 2. 2012, stížnost č. 1813/07. *Vejdeland a další proti Švédsku*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109046>
45. Rozsudek ESLP ze dne 8. 1. 2019, stížnost č. 64496/17. *Williamson proti Německu*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-189777>
46. Rozsudek ESLP ze dne 23. 6. 1968, stížnosti č.1474/62; 1677/62; 1691/62; 1769/63; 2126/64. *X. proti Belgii*. In: HUDOC [právní informační systém]. Evropský soud pro lidská práva [cit. 3. 1. 2020]. Dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57525>

Právní předpisy

1. Doporučení Výboru ministrů č. R (97) 20 ze dne 30. 10. 1997 o nenávistných projevech. In: *Council of Europe* [online]. © Council of Europe [cit. 23. 12. 2019]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680505d5b>
2. Rámcové rozhodnutí Rady 2008/913/SVV ze dne 28. 11. 2008 o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva. In: EUR-Lex [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 22. 2. 2020]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex%3A32008F0913>
3. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 8. 12. 2019].
4. Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 8. 12. 2019].
5. Ústavní zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění k 2. 2. 2020. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 8. 12. 2019].

6. Vyhláška Ministerstva zahraničních věcí č. 95/1974 Sb., o Mezinárodní úmluvě o odstranění všech forem rasové diskriminace. In: Beck-online [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck, 2020 [cit. 12. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzg42f6ojvfuya>
7. Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech. In: Beck-online [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck, 2020 [cit. 12. 1. 2020]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzg43f6mjsgawta>
8. Zákon č. 40/2009, trestní zákoník, ve znění k 8. 12. 2019. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 8. 12. 2019].

Ostatní

1. BARINKA, Roman. *Evropská úmluva o lidských právech a doktrína margin of appreciation*. Brno, 2006, 212 s. Disertační práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce prof. Dalibor JÍLEK.
2. EUROPEAN COURTOF HUMAN RIGHTS. *Factsheet – Hate Speech* [online]. Strasbourg: 2019 [cit. 12. 12. 2019]. Dostupné z: http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Hate_speech_ENG.pdf
3. KOSAŘ, David. Když Úmluva omezuje víc než Listina: čl. 10 odst. 2 EÚLP versus čl. 17 odst. 4 LZPS [online]. 2010. Dostupné z: <https://jinepravo.blogspot.com/2010/10/kdyz-umluva-omezuje-vic-nez-listina-cl.html>
4. LIGAS, Aleš. Výroky Okamury a Roznera o táboře v Letech policie odložila, věc ale ještě přezkoumají žalobci. *Česká televize* [online], publikováno 5. 11. 2018 [cit. 10. 4. 2020]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2634596-vyroky-okamury-a-roznera-o-tabore-v-letech-policie-odlozila-vec-ale-jeste-prezkoumají>
5. MCGONAGLE, Tarlach. *The Council of Europe against online hate speech: Conundrums and challenges* [online]. Amsterdam, Institute for Information Law (IViR), Faculty of Law University of Amsterdam, 2013, 37 s. [cit. 23. 12. 2019]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/16800c170f>
6. Meaning of hate speech in English. *Cambridge Dictionary* [online]. © Cambridge University Press 2020 [cit. 2. 3. 2020]. Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/us/dictionary/english/hate-speech>

7. Zpráva komise evropskému parlamentu a radě o provedení rámcového rozhodnutí Rady 2008/913/SVV o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva ze dne 27. 1. 2014, /* COM/2014/027 final */. In: EUR-Lex [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 28. 2. 2020]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex:52014DC0027>

Příloha A Vybrané články z Úmluvy¹⁸⁹

Článek 9 – Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání

1. Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání; toto právo zahrnuje svobodu změnit své náboženské vyznání nebo přesvědčení, jakož i svobodu projevovat své náboženské vyznání nebo přesvědčení sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, bohoslužbou, vyučováním, prováděním náboženských úkonů a zachováváním obřadů.
2. Svoboda projevovat náboženské vyznání a přesvědčení může podléhat jen omezením, která jsou stanovena zákony a která jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu veřejné bezpečnosti, ochrany veřejného pořádku, zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.

Článek 10 – Svoboda projevu

1. Každý má právo na svobodu projevu. Toto právo zahrnuje svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování státních orgánů a bez ohledu na hranice. Tento článek nebrání státům, aby vyžadovaly udělování povolení rozhlasovým, televizním nebo filmovým společností.
2. Výkon těchto svobod, protože zahrnuje i povinnosti i odpovědnost, může podléhat takovým formalitám, podmínkám, omezením nebo sankcím, které stanoví zákon a které jsou nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, územní celistvosti nebo veřejné bezpečnosti, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky, ochrany pověsti nebo práv jiných, zabránění úniku důvěrných informací nebo zachování autority a nestrannosti soudní moci.

Článek 11 – Svoboda shromažďování a sdružování

1. Každý má právo na svobodu pokojného shromažďování a na svobodu sdružovat se s jinými, včetně práva zakládat na obranu svých zájmů odbory nebo vstupovat do nich.
2. Na výkon těchto práv nemohou být uvalena žádná omezení kromě těch, která stanoví zákon a jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných. Tento

¹⁸⁹ Úplné znění Úmluvy dostupné na https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_CES.pdf.

článek nebrání uvalení zákonných omezení na výkon těchto práv příslušníky ozbrojených sil, policie a státní správy.

Článek 17 – Zákaz zneužití práv

Nic v této Úmluvě nemůže být vykládáno tak, jako by dávalo státu, skupině nebo jednotlivci jakékoli právo vyvíjet činnost nebo dopouštět se činů zaměřených na zničení kteréhokoli ze zde přiznaných práv a svobod nebo na omezení těchto práv a svobod ve větším rozsahu, než to Úmluva stanoví.

Článek 34 – Individuální stížnosti

Soud může přijímat stížnosti od každé fyzické osoby, nevládní organizace nebo skupiny jednotlivců považujících se za oběti v důsledku porušení práv přiznaných Úmluvou a Protokoly k ní jednou z Vysokých smluvních stran. Vysoké smluvní strany se zavazují, že nebudou nijak bránit účinnému výkonu tohoto práva.

Článek 35 – Podmínky přijatelnosti

1. Soud se může věcí zabývat až po vyčerpání všech vnitrostátních opravných prostředků podle všeobecně uznávaných pravidel mezinárodního práva a ve lhůtě šesti měsíců ode dne, kdy bylo přijato konečné rozhodnutí.
2. Soud se nebude zabývat žádnou individuální stížností předloženou podle článku 34, která je
 - a) anonymní, nebo
 - b) v podstatě stejná jako stížnost již předtím projednávaná Soudem anebo již předložená jinému mezinárodnímu vyšetřovacímu nebo smírčímu orgánu a pokud neobsahuje žádné nové důležité skutečnosti.
3. Soud prohlásí za nepřijatelnou každou individuální stížnost předloženou podle článku 34, pokud se domnívá, že:
 - a) je stížnost neslučitelná s ustanoveními Úmluvy nebo jejích Protokolů, zjevně neopodstatněná nebo zneužívající právo podat stížnost; nebo
 - b) stěžovatel neutrpěl podstatnou újmu, ledaže dodržování lidských práv zaručených v Úmluvě a v jejích Protokolech vyžaduje přezkoumání odůvodněnosti stížnosti, přičemž z tohoto důvodu nemůže být odmítnut žádný případ, který nebyl řádně posouzen vnitrostátním soudem.
4. Soud zamítne každou stížnost, kterou považuje za nepřijatelnou podle tohoto článku. Může tak učinit v kterémkoliv stadiu řízení.

Příloha B Tabulka jednotlivých rozsudků

Stěžovatel	Stát	Vydání	Číslo stížnosti	Sekce	Zařazení v DP	Čl. 17	Jedná se o svobodu projevu	Zásah do lidského práva	Zákonnost	Legitimní cíl	Nezbytnost
Altıntaş	Turecko	10.03.2020	50495/08	2	Revizionistické projevy	ne	ano	ano	ano	předcházení nepokojům a zločinosti, ochrana územní celistvosti a národní bezpečnosti	ano
Atamanchuk	Rusko	11.02.2020	4493/11	3	Podněcování k rasové a etnické diskriminaci a nenávisti, homofobní projevy	ne	ano	ano	ano	ochrana pověsti a práv jiných	ano
Balsytė-Lideikienė	Litva	04.11.2008	2596/01	3	Podněcování k rasové a etnické diskriminaci a nenávisti, homofobní projevy	ne	ano	ano	ano	ochrana pověsti a práv jiných	ano
Belkacem	Belgie	20.07.2017	34367/14	2	Podněcování k náboženské nesnášenlivosti	ano					
Dink	Turecko	06.07.2010	2668/07, 6102/08, 30079/08, 7072/09, 7124/09	2	Podněcování k rasové a etnické diskriminaci a nenávisti, homofobní projevy	ne	ano	ano	ano	pravděpodobně ochrana pořádku a předcházení nepokojům a zločinosti	ne
Erbakan	Turecko	15.06.2006	59405/00	1	Podněcování k náboženské nesnášenlivosti	ne	ano	ano	ano	ochrana pořádku a předcházení nepokojům a zločinosti, ochrana pověsti a práv jiných	ne
Faruk Temel	Turecko	01.02.2011	16853/05	2	Omlouvání terorismu	ne	ano	ano	asi	ochrana pořádku a předcházení nepokojům a zločinosti, národní bezpečnosti	ne
Féret	Belgie	16.06.2009	15615/07	2	Podněcování k rasové a etnické diskriminaci a nenávisti, homofobní projevy	ne	ano	ano	ano	ochrana pověsti a práv jiných	ano

Stěžovatel	Stát	Vydání	Číslo stížnosti	Sekce	Zařazení v DP	Čl. 17	Jedná se o svobodu projevu	Zásah do lidského práva	Zákonnost	Legitimní cíl	Nezbytnost
Garaudy	Francie	24.06.2003	65831/01	4	Revizionistické projevy	ano	ano	ano	ano	ochrana pořádku a předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrana pověsti a práv jiných	
Glimmerveen a Hagenbeek	Nizozemí	11.10.1979	8348/78, 8406/78	Komise	Podněcování k rasové a etnické diskriminaci a nenávisti, homofobní projevy	ano					
Gündüz	Turecko	04.12.2003	35071/97	1	Podněcování k náboženské nesnášenlivosti	ne	ano	ano	ano	ochrana pořádku a předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrana pověsti a práv jiných	ne
I.A.	Turecko	13.09.2005	42571/98	2	Podněcování k náboženské nesnášenlivosti	ne	ano	ano	ano	ochrana pověsti a práv jiných	ano
Ibragim Ibragimov a další	Rusko	28.08.2018	1413/08, 28621/11	3	Podněcování k náboženské nesnášenlivosti	ne	ano	ano	asi	předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrana veřejné bezpečnosti, práv a svobod jiných, územní celistvosti	ne
Jersild	Dánsko	23.09.1994	15890/89	Grand	Podněcování k rasové a etnické diskriminaci a nenávisti, homofobní projevy	ne	ano	ano	ano	ochrana pověsti a práv jiných	ne
Le Pen	Francie	20.04.2010	18788/09	5	Podněcování k náboženské nesnášenlivosti	ne	ano	ano	ano	ochrana pověsti a práv jiných	ano
Lehideux a Isorni	Francie	23.09.1998	55/1997/839/1045	Grand	Revizionistické projevy	ne	ano	ano	ano	ochrana pověsti, práv jiných a pořádku, předcházení nepokojům a zločinnosti	ne
Leroy	Francie	09.09.2008	36109/03	5	Omlouvání terorismu	ne	ano	ano	ano	ochrana veřejné bezpečnosti, pořádku a předcházení nepokojům a zločinnosti	ano
M'Bala M'Bala	Francie	20.10.2015	25239/13	5	Revizionistické projevy	ano					
Náboženská komunita svědků Jehovových	Ázerbájdžán	20.02.2020	52884/09	5	Podněcování k náboženské nesnášenlivosti	ne	ano	ano	ano	ochrana pověsti a práv jiných	ne
Norwood	VB	16.11.2004	23131/03	2	Podněcování k náboženské nesnášenlivosti	ano					
Pastörs	Německo	03.10.2019	55225/14	5	Revizionistické projevy	ano	ano	ano	ano	ochrana pověsti a práv jiných	ano

Stěžovatel	Stát	Vydání	Číslo stížnosti	Sekce	Zařazení v DP	Či. 17	Jedná se o svobodu projevu	Zásah do lidského práva	Zákonnost	Legitimní cíl	Nezbytnost
Pavel Ivanov	Rusko	20.02.2007	35222/04	3	Podněcování k rasové a etnické diskriminaci a nenávisti, homofobní projevy	ano	ano	ano	ano	ochrana pověsti a práv jiných	ne
Perinçek	Švýcarsko	15.10.2015	27510/08	Grand	Revizionistické projevy	ne	ano	ano	ano	ochrana pověsti a práv jiných	ne
Rej TV A/S	Dánsko	17.04.2018	24683/14	2	Omlouvání terorismu	ano	ano	ano	ano	ochrana pověsti a práv jiných	ano
Soulas a další	Francie	10.07.2008	15948/03	5	Podněcování k náboženské nesnášlivosti	ne	ano	ano	ano	ochrana pověsti a práv jiných, národní bezpečnosti, územní celistvosti, veřejné bezpečnosti, předcházení nepokojům a zločinnosti	ne
Stomakhin	Rusko	09.05.2018	52273/07	3	Omlouvání terorismu	ne	ano	ano	ano	ochrana pověsti a práv jiných, národní bezpečnosti, územní celistvosti, veřejné bezpečnosti, předcházení nepokojům a zločinnosti	ano
Süreç č. 1	Turecko	08.06.1999	26682/95	Komise	Podněcování k rasové a etnické diskriminaci a nenávisti, homofobní projevy	ne	ano	ano	asi	ochrana pověsti a práv jiných, národní bezpečnosti, územní celistvosti, veřejné bezpečnosti, předcházení nepokojům a zločinnosti	ano
Šimunić	Chorvatsko	22.01.2019	20373/17	1	Podněcování k rasové a etnické diskriminaci a nenávisti, homofobní projevy	ne	ano	ano	ano	ochrana pořádku a předcházení nepokojům a zločinnosti	ano
Tagiyev a Huseynov	Ázerbájdžán	05.12.2019	13274/08	5	Podněcování k náboženské nesnášlivosti	ne	ano	ano	ano	ochrana pořádku a předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrana pověsti a práv jiných	ne
Vejdeland a další	Švédsko	09.02.2012	1813/07	5	Podněcování k rasové a etnické diskriminaci a nenávisti, homofobní projevy	ne	ano	ano	ano	ochrana pověsti a práv jiných	ano
Williamson	Německo	08.01.2019	64496/17	5	Revizionistické projevy	ano	ano	ano	ano	ochrana pořádku a předcházení nepokojům a zločinnosti	ano